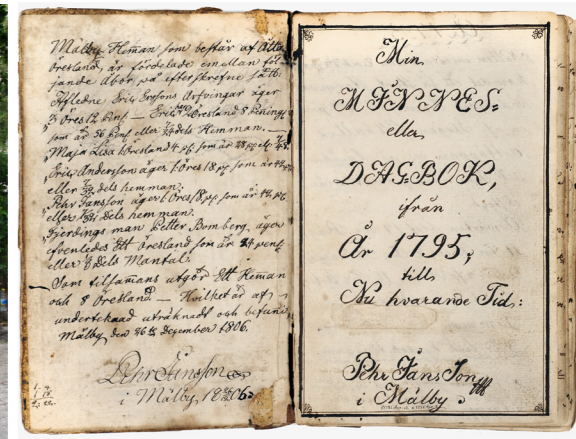

Upplandsmuseet 2016

VERKSAMHETSBERÄTTELSE OCH ÅRSREDOVISNING

UPPLANDSMUSEET

Upplandsmuseet, Länsmuseum för Uppsala län
adress Drottninggatan 7, 753 10 Uppsala
telefon 018-16 91 00
www.upplandsmuseet.se

UPPLANDSMUSEET

Innehåll

Inledning 1

Kunskapsuppbyggnad 2

Vård av samlingar och miljöer 14

Kommunikation 20

Hemslöjd 40

Årsredovisning 49

Resultaträkning 52

Balansräkning 53

Noter 54

Omslagsbilder från höger:

Stiftelsen Upplandsmuseet förvärvade 2016 den mycket märkvärdiga Vittingedagboken. Dagboken är skriven av bonden och nämndemannen Pehr Jansson född 1781 i Mälby, Vittinge och död 1831 i Nässelsta i samma socken.

Brukssextetten bjöd på mässingsmusik från badhusepoken i samband med vernissagen till Badlif, en vacker dag i juni. Foto Bengt Backlund. Hårt tryck på bänkarna under Täljfestivalen. Foto Per Erik Sjölen.

En tegelkonstruktion, troligen en källare, påträffades under mark vid Uppsala slott. Källaren är sannolikt uppförd under mitten av 1500-talet. Foto Anna Ölund.

Per-Elis Edhlund med sonen och arvtagaren Josef på campingtur, sannolikt 1930-tal. Foto Skötsner-Edhlund.

Gravkvarter med familjegravar och allmänna varvet i den östra delen av Vendels kyrkogård. Foto Ulrika Sahlsten.

Redaktör: Bent Syse.

Grafisk form och produktion: ilo grafisk form, Pataholm 2017.

Tryck: Åtta.45 Tryckeri AB, Solna.

Verksamhetens spridning i länets kommuner 2016

Verksamhetsgren	Enköping	Heby	Håbo	Knivsta	Tierp	Uppsala	Älvkarleby	Östhammar
Forskning	•	•						
Insamling av föremål och bild		•			•	•		•
Arkeologiska undersökningar	•			•		•		•
Remisser, yttranden	•	•	•	•	•	•	•	•
Kyrkoärenden				•	•	•		
Inventeringar/dokumentation	•	•		•	•	•		•
Antikvarisk medverkan	•				•	•	•	•
Vandringsutställningar, minneslådor	•		•	•	•	•	•	•
Utställningar, övriga					•	•		
Pedagogisk verksamhet	•		•			•	•	•
Föredrag	•	•	•	•		•		•
Stads- och fältvandringar	•					•		
Hemslöjdskonsulenternas verksamhet	•			•	•	•	•	•

Besöksstatistik	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Totalt	73 290	72 256	73 202	70 727	76 421	91 906	89 936	82 760	112 490	98 268	87 426
Museibygggnaden	51 835	47 033	45 117	43 525	48 490	60 167	57 250	50 717	74 957	59 431	57 957
Disagården	14 365	14 416	13 957	15 912	15 025	15 996	14 862	16 098	15 158	16 507	15 475
Kvekgården	1 300	1 298	1 300	1 300	1 008	1 358	734	822	1 009	517	340
Walmstedtska gården	2 187	2 180	1 584	1 698	1 561	1 399	1 163	1 685	1 077	299	719
Bibliotek/magasin	838	1 336	730	1 058	948	145	367	398	432	330	324
Regional verksamhet	2 765	4 434	9 305	5 306	6 143	9 749	13 275	10 068	19 583	19 777	10 334
Hemslöjden					3 246	3 092	2 285	2 972	274	1 407	2 277

Styrelse

Pia Wårdsäter
Gun Ahlberg

Emilie Orring
Lars-Olof Legnerfält

Dan Pettersson
Marie Andersson

Vår revisionsberättelse har avlämnats 2017-03-23

Karín François

Anders Toll

Mats Sjöborg

Auktoriserad revisor KPMG AB

Upplandsmuseet bokslut – 2016

I likhet med 2015 kom vi till avslut med en rad olika projekt och händelser. Mest noterbar är att 2016 blev det sista året för museichefen och landsantikvarien Håkan Liby. Efter att ha arbetat decennier på Upplandsmuseet i olika roller gick han i pension vid årsskiftet. Några månader dessförinnan, slutade också en långvarig medarbetare, Tuula Autio, som varit museets chef för avdelningen Kommunikation och svarat för museets utställningar och utåtriktade verksamhet. Efter 18 år som medarbetare på den arkeologiska avdelningen, avgick även Dan Fagerlund med pension. Bokslut för tre viktiga personer i museets historia.

2016 blev också det år då vi som alla andra kulturinstitutioner, som erhåller statsbidrag, ska ha eliminerat enkelt avhjälpna hinder och ökat tillgängligheten. Detta arbete har pågått under ett par år och avslutades med att handikapptoaletten på museet byggdes om, med ekonomiskt stöd från Boverket. Även en rad enkelt avhjälpna hinder åtgärdades på Disagården. Den största insatsen låg dock i att Upplandsmuseet lanserade en ny hemsida, som uppfyller den internationella standarden för internationella webbsidor.

Arbetet inför ett eventuellt övertagande av Gamla Uppsala museum fortsatte under 2016. Under mars månad genomfördes en workshop för att få fram ett underlag till en kommande handlingsplan. Denna plan låg färdig i november och kom därmed bli den sista insatsen i planeringsarbetet med övertagande av Gamla Uppsala museum. Efter ett möte mellan riksantikvarien och ledningen för landstinget stod det klart att statens tillskott av medel i dagsläget är för låg för att landstinget ska kunna finansiera en ny utvecklad verksamhet vid Gamla Uppsala museum i Upplandsmuseets regi. Därmed blev det bokslut i denna fråga som engagerat Upplandsmuseet sedan 2014.

Även om domkyrkoprojektet avslutades officiellt 2015, kom ändå en nionde volym ut under 2016. Även den stora arkeologiska undersökningen av

gravfältet vid Gnista kom med sin avslutande rapport under detta år. Bokslut för två stora långvariga projekt.

Två utställningar som var aktuella under året förtjänar att nämnas. Hela världen brinner! En utställning om mod och rädsla med avstamp i Astrid Lindgrens krigsdagböcker invigdes den 5 februari av Astrid Lindgrens dotter Karin Nyman. Astrid Lindgren skrev dagbok under hela andra världskriget. Det blev 17 böcker fyllda av personliga reflektioner tillsammans med mängder av urklippa artiklar om de dramatiska krigshändelserna. Utställningen tog avstamp i krigsdagböckerna, men uppmärksammade också vår tids stora, svåra frågor om krig, flykt, ansvar och ondska. Lagom till badsäsongen 2016 invigdes utställningen *Badlif – Badhusepoken i Öregrund och Östhammar*. En av anledningarna till att Upplandsmuseet valt att lyfta denna epok är att Skötsner-Edhunds samling bestående av cirka 20000 glasplåtar och negativ nu överlåtits av Östhammars kommun till museet. Här finns ett spännande fotografiskt material som ger en god tidsbild av en svunnen epok. Syftet var även att fokusera på en del av länets kultur som haft stor betydelse för regionen men som inte tidigare visats.

*Bent Syse
landsantikvarie/länsmuseichef*

Kunskapsuppbyggnad

Forskning

För forskningsavdelningens vidkommande var år 2016 ett år då nya projektansökningar formulerades efter att flera mångåriga projekt avslutades 2015.

Ett av Upplandsmuseets största forskningsuppdrag överhuvudtaget har varit utgivningen av Uppsala domkyrka i serien Sveriges Kyrkor. Arbetet har möjliggjorts genom generösa bidrag från Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitetsakademiens Huseseliusfond. Projektet avslutades officiellt 2015 i och med publiceringen av den åttonde delen som täcker domkyrkans historia fram till och med idag. Under 2016 utgavs dock en nionde volym – *Ett samtal om domkyrkan* – som är skriven av den nyligen bortgångne professorn Göran Lindahl, och som närmast kan betraktas som en självständig kommentar till de sex första delarna i serien. Volymen har liksom de åtta övriga redigerats av Herman Bengtsson.

Bengtsson har under året också varit verksam som redaktör för tidskriften *Fornvännen* samt inlett ett forskningsprojekt om Helga Trefaldighets kyrkas historia där de första resultaten har publicerats som "Suddiga helgon, brända madonnor och kraftigt retuscherade änglar. Om de medeltida målningarna i Helga Trefaldighets kyrka i Uppsala" i *Uppland* 2016.

Stiftelsen Upplandsmuseet förvärvade 2016 den mycket märkvärdiga Vittingedagboken. Dagboken är skriven av bonden och nämndemannen Pehr Jansson född 1781 i Mälby, Vittinge och död 1831 i Nässelsta i samma socken. Den är unik i det att Pehr Jansson delvis skrev med runor när det var något han inte ville att andra skulle läsa. Dagboken upptäcktes i början av 1900-talet av språkforskaren August Isaacsson som samlade dialektmaterial till sin kommande avhandling och han gav senare ut dagboken i kommenterad form i *Svenska Landsmål* 1968. De flesta forskare har nog föreställt sig att

dagboken förvarades vid något av våra arkiv, men den har hela tiden varit i privat ägo och kom under året att bjudas ut till försäljning av Mats Rehnströms antikvariat. Stiftelsen Upplandsmuseet gavs därvid möjlighet att förvärva den med medel från Hilmer Åbergs fond, förvaltd av Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund. I det forskningsprojekt som Upplandsmuseet deltagit i *Resilience of subsistence – the agrarian households between society and nature 1750–1900*, har Vittingedagboken varit ett centralt källmaterial och särskilt behandlats av professor Mats Morell som presenterat den vid flera internationella konferenser.

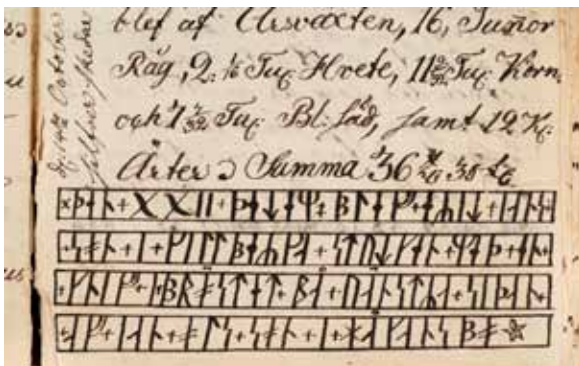
Det av Vetenskapsrådet finansierade forskningsprojektet *Resilience of subsistence – the agrarian households between society and nature 1750–1900* avrapporterades vid *The Agricultural History Society Annual Meeting, New York City and Briarcliff Manor, New York* June 23–25, 2016. Konferensens tema var Town & Country. Forskargruppen bestående av forskningschef Iréne Flygare, doktorand Marja Erikson samt professorerna Mats Morell och Maths Isacson, Stockholms resp Uppsala universitet genomförde därvid en egen session "Pre-industrial agrarian households in interaction with urbanized society: socio-ecological perspectives" där Erikson och Flygare presenterade sitt paper: "The Relationship between Country and Town in a period of financial panic and religious apocalypse. Torstuna – Chicago – The New Jerusalem in the mid 1800's." Efter konferensen besökte Erikson och Flygare Bishop Hill kolonin i Illinois för att på plats få ett första intryck av bevarade samlingar och arkivalier.

Iréne Flygare och Marja Erikson har med utgångspunkt i forskningsprojektet ovan publicerat artikeln "Skuldsatt i Torstuna – syndfri i Bishop Hill. Om missväxt, religiös och ekonomisk kris i ett mellansvenskt fögderi och grundandet av en utopisk amerikansk koloni" i *Uppland* 2016.

Ovan: Huvudbyggnaden till fäboden Krusbo, Bishop Hill, USA.
Foto Iréne Flygare.

T.h.: Upplandsmuseets Marja Erikson samtalar med några ättlingar till emigranter från Nora, Bishop Hill USA.
Foto Iréne Flygare.

En del av en sida i Vittingedagboken. Dagboken är skriven av bonden och nämndemannen Pehr Jansson född 1781 i Mälby, Vittinge och död 1831 i Nässelsta i samma socken. Den är unik i det att Pehr Jansson delvis skrev med runor när det var något han inte ville att andra skulle läsa. Foto Olle Norling.

Flygare har också deltagit i Kungl. Gustav Adolfs Akademiens seminarium "Svenska kulturmöten" 14 och 15 mars 2016 och presenterade där bidraget "Skuldsatt men syndfri. Om bondeprotester i Torstuna och utopier i Bishop Hill under 1800-talet."

Flygare och Erikson anordnade även vårutflykten för Upplands forminnesförening och hembygdsförbund med temat "skuldskris, missväxt och religiösa uppror" där färden gick i Erikjansismens fotspår. De har även föreläst över ämnet under flera möten med LRFs fokusgrupp inför Härnevi och Simtuna hembygdsföreningar samt anordnat ett antal byvandringar i Torstunaby bland annat i samband med Fjärdhundra församlings sommarkväll.

Cecilia Bygdell beviljades från årsskiftet forskningspengar från forskningsrådet FORMAS för projektet (O)Möjligheternas landsbygd? Om praktik och deltagande i rurala miljöer med ett funktionalitets-

Bild från arbetet med projektet "Intervjuskåpet". Rond på kirurgavdelning 70 C, Akademiska sjukhuset, Uppsala 1983. Foto Bengt Fredén.

perspektiv. Kulturgeografiska institutionen Uppsala universitet är projektägare, och forskningen kommer att bedrivas av forskaren Susanna Stenbacka från Uppsala universitet och Cecilia Bygdell på Upplandsmuseet.

Bygdell har under året medverkat i en studie av åldrande som resurs i landsbygdsmiljö tillsammans med forskare vid Uppsala universitet och Heby kommun. Intervjuer och fokusgrupper genomfördes i Heby kommun. Resultatet redovisades vid den internationella nordiska landsbygdskonferensen Nordic Rural Futures i Akureyri, Island den 22–24 maj 2016. Bygdell deltog med presentationerna *Green and grey* och *The caring countryside*.

Cecilia Bygdell har deltagit i ett delprojekt om kosmopolitiska praktiker och idéer i svenskt lantbruk, i det större projektet "Vad betyder det lokala i de gröna näringarna?". Projektet bedrivs av Kulturgeografiska institutionen vid Uppsala universitet.

Upplandsmuseet är en av de drivande parterna i nätverket FOMU, Forskning vid museer, där Upplandsmuseets Iréne Flygare och Cecilia Bygdell ansvarar för styrgruppens arbete. Nätverket har under året skrivit underlag till Riksförbundet Sveriges museer för ett remissvar, själva skrivit remissvar på museiutredningen, och arrangerat en programpunkt på RSMs Vårmöte. 17–18 november hade nätverket en konferens på Jamtli, med drygt 40 deltagare under temat "Forskningens förutsättningar och resultat". Huvudtalare var Hanna

Mellemsether från Sektion för forskning i Norges museumsförbund och Adriana Muñoz vid Världskulturmuseet. Vid konferensen hölls också ett moment med speed-lecturing, där flera av nätverkets medlemmar presenterade sin forskning under 10 minuter.

Upplandsmuseet är drivande i arbetsgruppen *Samtid i rurala miljöer*, inom nätverket DOSS (Dokumentation av Samtida Sverige). Cecilia Bygdell medverkade med en presentation "Äldre på landsbygden – en resurs att räkna med?" på DOSS höstkonferens i Umeå den 23–24 november 2016.

Barbro Björnemalm påbörjade under året projektet "Intervjuskåpet", vilket innebär att Upplandsmuseets samtidsundersökningar från tidigt 1980-tal och framåt digitaliseras och registreras i databasen Primus. Det gäller bland annat "Jordbruk i dagens Uppland" åren 1981–1982 där verksamheten på tre gårdar undersöktes, dokumentation av en kirurgavdelning på Akademiska sjukhuset 1982–1983 och mjölkgården Isby i Simtuna socken 2003.

Doktorander

Upplandsmuseet har under året haft fem tjänstlediga för högre studier.

Marja Erikson är doktorand vid ekonomisk-historiska institutionen Uppsala universitet med avhandlingsämnet "Mellansvenska bönders skuldsättning under 17- och 1800-talen".

Linda Qviström är doktorand vid institutionen för arkeologi och antikens historia vid Stockholms universitet. Avhandlingsprojektet har arbetstiteln "Ett rum utan utsikt – fönster och upplevelser av ljus under medeltid och tidigmodern tid".

Joakim Kjellberg är doktorand vid institutionen för arkeologi och antik historia vid Uppsala universitet med avhandlingsämnet "Materializing urbanism - Social identities and networks in a Swedish medieval townscape 1100–1550".

Andreas Hennius är doktorand vid institutionen för arkeologi och antik historia vid Uppsala universitet. I det planerade avhandlingsprojektet kommer han att studera utmarkens roll i samhällsutvecklingen under yngre järnåldern.

Per Frölund är doktorand vid avdelningen för agrarhistoria vid Sveriges Lantbruksuniversitet. Hans forskning handlar om frågan om hur en centralplats – Gamla Uppsala – lämnades i fråga om leveranser. Syftet är att belysa jordbruksförhållanden i Gamla Uppsala 0–600.

Samlingar

Under året införlivades 523 objekt i Upplandsmuseets samlingar, av dessa var 229 fotografier. Av den totala mängden härrör 274 av föremålen och samtliga fotografier från arkeologiska undersökningar. Undersökningarna har i många fall utförts tidigare år, men Riksantikvarieämbetets fyndfördelning har skett under detta år. Nedan beskrivs några av undersökningarna och föremålen i korthet.

UM43277: Hösten 2012 och våren 2013 utförde Upplandsmuseet en schaktningsövervakning i samband med markarbeten för VA-ledningar och bergvärme vid Alunda kyrka. I schakten påträffades delar av det medeltida, idag rivna, södra vapenhuset samt rivningsmassor från det norra vapenhuset. Vidare påträffades norr om kyrkan en äldre bogårdsmur under dagens kyrkogårdsmur. Vid schaktningsövervakningen tillvaratogs bemålade putsfragment.

UM42926: Hösten 2012 utförde Upplandsmuseet en schaktningsövervakning i Bredåker, Gamla Uppsala. Vid undersökningen påträffades en brandgrav, troligen från yngre järnålder, ett odlingslager samt två stolphål. Området ligger inom Bredåkers bytomt, vilken har anor från 1300-talet. Fyndmaterialet består av järnnitar, beslag, broddar, keramik samt brända ben.

UM43290: Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska uppdragsverksamheten (UV Mitt) utförde sommaren 2012 en kompletterande arkeologisk utredning i Fullerö norr om Uppsala. Detta inför anläggandet av ett eventuellt handels- och upplevelseområde. Utredningen kunde påvisa ett bruk av platsen under yngre stenålder-äldre bronsålder samt under historisk tid. Fyndmaterialet består av keramik, olika avslag av bergart, vulkanit, flinta samt en bit förhistorisk keramik.

UM43291: År 1971 undersöktes kyrkoruinen vid Husbyborg, Tierp av arkeolog Bo Kindwall. Den arkeologiska undersökningen skedde på uppdrag av Ola Ehn, Upplandsmuseet. Syftet med undersökningen var att dokumentera området innanför murarna inför en efterföljande konservering av ruinen. Vid undersökningen påträffades bland annat ett antal konstruktioner, murar och stolphål. Fyndmaterialet bestod av keramik, slaggskivor, spikar, mynt m.m. Föremålen kan dateras både till förhistorisk tid (bronsålder) och in i historisk tid. Man påträffade dessutom skelettresten efter 13 individer. Vid ett av skeletten påträffades en dubbelhelkam och vid ett annat en järnkniv.

Utöver de arkeologiska föremålen har samlingarnas tillväxt skett genom inkomna gåvor från privatpersoner samt genom inköp. Förvärvsgången på Upplandsmuseet är sådan att ärenden tas upp i en förvärvskommitté, vilken är beslutsfattande då det gäller vilka gåvor eller inköp som ska göras. Under året bestod förvärvskommittén av Cecilia Bygdell, Kerstin Åberg, Bent Syse, Håkan Liby, Barbro Björnemalm och Berit Schütz. Vid förvärvskommitténs sammanträden prövas gåvo- och inköpsförslag; föremål, bilder, filmer eller arkivalier enligt Upplandsmuseets insamlingskriterier. Då det gäller material från arkeologiska undersökningar beslutas huruvida Upplandsmuseet ska ställa en begäran om fyndfördelning till Riksantikvarieämbetet. En begäran görs främst gällande material påträffade vid undersökningar utförda av Upplandsmuseets arkeologiska avdelning. Innan ett arkeologiskt ärende diskuteras på sammanträdet, ska undersökningen vara avrapporterad.

Till grund för förvärvskommitténs bedömning står Upplandsmuseets profilområden Jordbruk, Järnhantering och Administrativa system (Samhälle och makt). Till detta läggs ytterligare insamlingskriterier, bland annat genus, mångfald, generation, representativitet, kontext och tid. Under 2016 sammanträdde förvärvskommittén endast en gång. Gåvoförfrågningarna har varit få, alternativt varit av den karaktär där grundläggande kriterier, till exempel kopplingen till vår region eller något av våra övriga insamlingskriterier, inte varit uppfyllda. I

Amulettring påträffad i Hagby socken, Uppland.
Foto Bengt Backlund.

Ett av de föremål som förvärvades från Skuttunge prästgård, en brudkrona (UM43282) tillverkad av Gertrud Nilsson.
Foto Bengt Backlund.

dessa fall hänvisar vi den som ställt förfrågan till mer lämplig institution, det kan till exempel vara ett annat länsmuseum. Här nedan följer några av de föremål som accederades in i samlingarna.

Hösten 2015 kontaktades Upplandsmuseet av en privatperson, som några år tidigare påträffat en ring av järn under en rotvälta, norr om Hagby kyrka. I anslutning till fyndplatsen finns idag inga kända fornlämningar. Ringen, en s.k. amulettring från vikingatid, fyndfördelades till Upplandsmuseet 2016. Upplandsmuseet såg till att ringen konserverades. Amulettringen, UM43292, består av en större rund ring, på vilken det sitter sex mindre ringar, vissa av dessa är fragmentariska.

Under året mottog Upplandsmuseet tre bonader (gobelänger), UM43293-UM43295. Bonadstypen var vanlig under tidigt 1900-tal. De kunde köpas på postorder via Åhlen & Holm, där typen förekommer i produktkatalogerna. Gobelängdukar är den benämning som användes i början av 1900-talet och de brukades som dukar, bonader och kuddar. De tycks dock inte vara så välrepresenterade i museernas samlingar, vilket även gäller Upplandsmuseets samlingar. Ovan nämnda gobelänger har med största sannolikhet tillhört givarens farföräldrar

som bodde på en gård i Ovanby, Upplands-Ekeby, Alunda. Bonaderna visar olika högtider och händelser såsom jul, midsommar och färd till julottan. Människorna på bonaderna är klädda i folkdräkter med anknytning till olika delar av Sverige. Förvärvskommittén bedömde att bonaderna passar väl in på insamlingskriteriet jordbruk.

Sedan 1971 har Upplandsmuseet haft en samling rotslöjd och verktyg efter läraren Gertrud Nilsson deponerade i Skuttunge prästgård. Samlingen återbördades till Upplandsmuseet och i samband med det så erbjöd stiftelsen Skuttunge prästgård också oss de föremål som de erhållit under de år utställningen funnits på plats. Upplandsmuseet tog tacksamt emot gåvan som på ett fint sätt kompletterar den samling rotslöjd som varit deponerad. Det rörde sig om tio föremål.

Under året inkom också två porträtt i olja, UM43278 och UM43279. Det ena föreställer professor Herman Rydin och det andra hans son, Herman Sven Ludvig Rydin. Porträtten bedömdes vara goda kompletteringar till våra övriga föremål från det Rydinska hemmet och den historia som förmedlas i museets verksamhet i museivåningen i Walmstedtska gården. Herman Ludvig Rydin (1822–1904) var

Porträtt föreställande professor Herman Ludvig Rydin. Porträttet målat 1920 av signatur L. Sparre (Louis Sparre). Foto Bengt Backlund.

universitetslärare, jurist och politiker. Han gifte sig den 27 november 1857 med Eleonora Wilhelmina Genberg och 1860 flyttade paret in i Walmstedtska gården på Sysslomansgatan 1 i Uppsala.

I början av februari 2016 köptes en dekormålad kista, UM43276, in. Kistan är, enligt uppgift, sannolikt dekorerad av Mästaren med flamtulpaner, som var verksam i Uppland åren 1776–1795. Kistan kom under året att ingå i Upplandsmuseets utställning ”Mästaren med flamtulpaner, Alundamästaren & Rosmästaren – Stilbildare i uppländsk folk-konst”.

Kunskapsuppbyggnad inom den arkeologiska verksamheten

Under 2016 gjorde Bent Syse sitt sista år som avdelningschef på avdelningen Arkeologi och går efter 18 år vidare inom museet som museichef. 2016 var även arkeolog Dan Fagerlunds sista år på Upplandsmuseet. Dan gick i pension efter att ha arbetat hos oss sedan 1998. Under året har den arkeologiska avdelningen haft 5,5 anställda arkeologer, en vikarierande arkeolog och en assistent. Under sommaren 2016 säsongsanställdes Mattias Frisk för några

Dekormålad kista, sannolikt dekorerad av Mästaren med flamtulpaner. Foto Olle Norling.

intensiva undersökningsveckor. Tre arkeologer var tjänstlediga för högre studier vid Stockholms- och Uppsala universitet och en arkeolog var deltidstjänstledig för högre studier vid SLU. Under våren praktiserade mastersstudenten Adam Hultberg på avdelningen och fick möjlighet att både utföra arbetsuppgifter i fält och se hur det arkeologiska arbetet går till inomhus.

Den arkeologiska verksamheten under 2016 präglades precis som föregående år av många små uppdrag. Detta ledde till en osäker situation rörande uppdragsintäkter och planering av verksamheten. Under året gjordes ett flertal insatser på landsbygden, i stadsmiljöer och i kyrkomiljöer. Övervägande del av fältarbetet var schaktningsövervakningar där arbetet varierade från ett fåtal timmar till ett flertal veckor. Utöver de uppdrag som reglerades av Kulturmiljölagen (KML) utfördes ett antal konsekvensutredningar i samband med planering av grävning för fiberkablar samt ett ärende rörande utmärkning av fornlämning. Vidare genomfördes en övervakning av en skruvborrsundersökning. Sammanlagt arbetade arkeologerna på Upplandsmuseet med 44 projekt, samt avslutade påbörjade projekt.

Landsbygd. Årets mindre uppdrag på landsbygden utgjordes av korta insatser i form av utredningar, förundersökningar och arkeologiska kontroller i samband med markingrepp. Vanligen var det planerade bostäder som var anledningen till ingreppet.

Utredningar gjordes på fem platser. En gjordes

Typ av uppdrag	Utredning	Förundersökning	Undersökning	Schaktnings- övervakning	Ark. kontroll	Övriga uppdrag
Stadsmiljö		2		11	1	1
Landsbygd	5	3	1	1	2	2
Kyrkomiljö				14		1

Sammanställning av antalet utförda arkeologiska uppdrag under 2016. Gällande schaktningsövervakningar gjordes dessa oftast i form av arkeologiska förundersökningar.

vid *Marma*, Alunda där en torplämning, ett gravfält ochstensättningar påträffades. Vid *Brillinge*, Vaksala gjordes en utredning i samband med rivning av äldre bostadshus. Två utredningar gjordes i Knivsta vid *Boängsvägen* och *Kölängsvägen* och vid den förra påträffades enstensättning. Ytterligare en gjordes vid *Mellingeholm* i Norrtälje kommun, Stockholms län, där några gränsmärken påträffades.

Årets tre förundersökningar på landsbygden berörde *Fyrislund* utanför Uppsala, *Gånsta* utanför Enköping samt *Gredelby* i Knivsta. Vid samtliga av dessa förundersökningar identifierades enbart enstaka äldre lämningar.

Vid *Alsike*, Knivsta, vid gravfält Knivsta 259:1 gjordes en arkeologisk undersökning inför planerat bostadsbygge. Här, på en bergsknalle påträffades elva gravar i form avstensättningar. Undersökningen av gravarna visar på att de gravlagda individerna bränts, troligen under bronsålder eller äldre järnålder. I några av gravarna fanns föremål i form av keramikfragment från gravkärl.

Vidare har tre platser i området *Jälla-Skölsta*, Vaksala övervakats i samband med nedläggning av fiberkabel. På två av dem påträffades lämningar tillhörande förhistoriska boplatser. Dessutom har två mindre arkeologiska kontroller gjorts vid *Backarna*, Bälinge och vid *Börje-Broby*, Börje. Ett långdraget projekt var en schaktningsövervakning invid Gnistagravfältet som undersöktes 2014. En gång- och cykelväg längs *Almungevägen* som löper förbi Gnista skulle flyttas och en risk förelåg för att påträffa ytterligare skelettgravar. Övervakningen påvisade inte några fler gravar på platsen.

Stadsmiljöer. Sammanlagt genomfördes 14 arkeologiska projekt i länets medeltida städer. Merparten av dessa, elva projekt omfattade Uppsala stad. Flera av undersökningarna i Uppsala har varit

Tungt arkeologiskt arbete när Robin Lucas, Mattias Frisk, Dan Fagerlund och Adam Hultberg spettar bort block i störrestensättning i Alsike. Foto Malin Lucas.

små insatser utdragna över långa perioder. Här har Upplandsmuseets arkeologer varit med vid omläggningen av gång och cykelstråk vid *Carolinabacken* och *Slottsbacken*. Vid *Ärkebiskopsgården* i Uppsala övervakades markarbeten i samband med husens dränering. Vidare har vi övervakat de omfattande arbetena vid sänkningen av *Dag Hammarskjölds väg-Norbyvägen*. Vid *Uppsala slott* avslutades ett dagvattenprojekt som påbörjades under 2014. Denna gång var det ledningar som skulle dras från slottets borggård, genom Kung Jans port och vidare mot söder. Projektet blev mer långdraget än planerat och äldre murar från bastion Gräsgården dokumenterades. Vid västra gaveln av tvärslottet påträffades också en tidigare okänd tegelkonstruktion, troligen ett massivt källarvalv. Denna del torde härröra från de äldsta delarna av Uppsala slott vid 1500-talets mitt och som ödelades vid branden 1702.

Universitetshuset i Uppsala har under 2016 varit stängt för renovering och i samband med ombyggnad

Emelie Sunding och Adam Hultberg dokumenterar kulturlager och stenlagda ytor vid Gillbergsgata genomfarten i centrala Uppsala. Foto Robin Lucas.

Arkeologi mitt i vintern vid Universitetshuset i Uppsala. Foto Anna Ölund.

Glassigill påträffat vid undersökningen vid Universitetshuset i Uppsala. Sigillet bär texten "½ Stop BJÖRK:NÅS" och har suttit på en butelj från glasbruket Björknäs på Värmdö som hade verksamhet under åren 1736–1785. Foto Bengt Backlund.

Svarvad behållare av (val?)ben som sannolikt har haft ett lock. Vad som förvarats i behållaren är oklart. Möjligen är det ett bläckhorn eller så har den innehållit någon annan vätska eller salt. Föremålet hittades vid den arkeologiska undersökningen i Universitetsparken och dateras till 1600–1800-tal. Foto Max Jahrehorn, Oxider AB.

nationen har två arkeologiska projekt genomförts, ett i universitetsparken och ett i hörnet Övre Slottsgatan-S:t Olofsgatan. Här påträffades rester efter en gränd och på platsen fanns också tjocka kulturlager med ett stort fyndmaterial från perioden 1600–1700-tal. Intill museets kansli, vid den s.k. *Gillbergsgata genomfarten* i centrala Uppsala genomfördes en schaktningsövervakning i samband med röromläggningar i gatan. Här påträffades flera ni-

våer av äldre stensatta gatu- och gårdsbeläggningar. Mindre arkeologiska schaktningsövervakningar gjordes även i kvarteren *Trädgården*, *Rosendal* och *Fågelsången* i centrala Uppsala.

En förundersökning gjordes i kvarteret *Läkaren* i Enköping inför planerat bostadsbygge. Platsen ligger i kanten av Enköpingsåsen i stadens västra del. Undersökningen visade att området fyllts upp och bebyggt under 1700-talet. Från undersök-

Fat med fin fågel och text Anno 1750 som påträffades vid den arkeologiska förundersökningen i kvarteret Läkaren Enköping. Foto Bengt Backlund.

ningen finns ett fint material av bl.a. keramik från 1700-1800-talet.

I Östhammar gjordes en förundersökning inom kvarteret *Storbrunn* där kommunen planerar ett kulturhus. Inga äldre lämningar kunde påvisas på platsen. Under 2016 inkom ett arkeologiskt ärende rörande Öregrund där en elledning grävdes ned i *Västergatan*.

Kyrkomiljöer. Precis som föregående år gjordes ett flertal insatser vid länets kyrkor i samband med komplettering av åskskydd. Detta möjliggjorde arkeologiska schaktningsövervakningar vid *Bred, Boglösa, Dalby, Hacksta, Hagby, Lillkyrka, Löt, Kungs-Husby, Ramsta, Svinnegarn, Torsvi och Teda* kyrkor. I schakten påträffades rester efter kyrkornas idag bortrivna delar från vapenhus, sakristior samt äldre murar. Fyndmaterialet utgjordes till största del av byggmaterial från ombyggnationer av kyrkorna som exempelvis bemålade putsfragment. Putsfragmenten vid Ramsta kyrka gav oss ny kunskap beträffande kyrkomålningarna som tycks vara gjorda

av Albertus Pictor vid slutet av 1400-talet. Uppsala län har alltså fått en helt ny Pictormålad kyrka.

Vid rör- och golvarbeten i och vid *Alunda* kyrka undersöktes resterna efter kyrkans norra vapenhus och i kyrkan undersöktes ett välbevarat troligen medeltida tegelgolv.

En mindre arkeologisk övervakning gjordes även i samband med omläggningen av bogårdsmuren vid *Husby-Sjutolfts* kyrka. Här framkom tjocka brandlager som kan tyda på att den äldre bogårdsmuren var av trä.

Det största och mest uppmärksammade fyndet under året gjordes vid Hagby kyrka. I det smala åskledningsschaktet iaktogs i kanten en sten med runor. När stenen grävts fram och frilagts syntes en ca 1,8 m lång och 1,3 m bred runsten. Det rör sig om sten U874 som legat som tröskelsten i det äldre vapenhuset, men som i litteratur uppges förkommen sedan 1800-talet. Runstenen är ristad i mitten av 1000-talet av en känd runristare vid namn Fot. Stenens runslinga bär inskriptionen *Jarl och ... stenen*

Sammanlagt gjordes 14 arkeologiska undersökningar vid länens kyrkor under året. Här ses Boglösa kyrka. Foto Emelie Sunding.

Ovan: Arkeolog Emelie Sunding dokumenterar en nyfunnen runsten vid Hagby kyrka. Runstenen som är ristad vid mitten av 1000-talet återanvändes som tröskelsten i kyrkans gamla vapenhus. Foto Robin Lucas.

T.v.: Detalj av nyfunnen runsten vid Hagby kyrka. Foto Bengt Backlund.

Bryggan vid lastageplatsen på Ängskärsklubb är i sina äldsta delar från mitten av 1800-talet och användes ursprungligen för att skeppa ut järn från Lövstabruk. Den anlades när Klubbviken grundades upp av landhöjningen och därmed gjorde det svårt att nå den gamla lastageplatsen. Foto Per Lundgren.

efter Gerfast, sin fader. Runslingan börjar och avslutas med ett djurhuvud och svans och på runstenens övre del finns en fin fågelristning. Innan vintern kom togs stenen upp i väntan på konservering och så småningom uppställning och imålning. Nyheten om runstensfyndet fick stor spridning i radio, tv, tidningar och sociala medier. Nyheten spreds även utanför Sverige och nådde ända till USA.

Forskningsprojekt. Per Frölund arbetar sedan 2009 som projektledare för forskningsprojektet "Gamla Uppsala, framväxten av ett mytiskt centrum" som bedrivs i nära samarbete med Uppsala Universitet. Projektets huvudmål är att kontinuerligt öka förståelsen av platsens långa historia. Detta görs genom att skapa en digitalt baserad översikt av hela fornlämningskomplexet i Gamla Uppsala samt genom att utföra karteringar och utgrävningar i och

omkring det centrala område som kallas kungsgårdskomplexet. Under 2016 avrapporterades delar av de senaste årens undersökningar.

Kunskapsuppbyggnad inom kulturmiljöverksamheten

Upplandsmuseet har genomfört en kulturhistorisk utredning av Ängskärs djuphamn på Ängskärsklubb i Hållnäs socken, för att klargöra dess historia och kulturhistoriska värden inför en planerad upprustning. Utredningen kunde bland annat lyfta fram nya aspekter på Lövsta bruks roll som vågmästare på uppdrag av Östhammar stads magistrat.

Upplandsmuseet har utfört en kulturhistorisk utredning av en ekonomibyggnad på Schramska gården, Östhammars stad, i samband med att pla-

Två bykstugor vid Örsundaån, en av många intressanta vattenanknutna kulturmiljöer som inventerats. Foto Sverker Larsson.

ner för ändrad användning och ny detaljplan för gården aktualiserats. Utredningen visade bland annat att den aktuella ekonomibygnaden är gårdens gamla färgeri, uppfört redan i slutet av 1700-talet som kopparslagarverkstad.

Upplandsmuseet har inventerat vattenanknutna kulturmiljöer intill vattendrag i Uppsala län. I samarbete med Breja arkeologi har bland annat kvarnar och såghus och värdefulla gårdsmiljöer längs Örsundaån och Sävaån undersökts närmare.

Upplandsmuseet har under 2016 arbetat med en kulturhistorisk inventering och klassificering av gravplatser på kyrkogårdar på uppdrag av Enköpings pastorat, Vendel-Tegelsmora församling samt Björklinge, Skuttunge och Viksta församlingar. De tre projekten påbörjades 2015 och färdigställdes 2016. Med arbetet i fält dokumenteras alla grav-

vårdar uppförda före 1990 med text och bild. Dokumentationen sammanställs i en katalog för varje kyrkogård. Kunskapen utgör sedan grund för en kulturhistorisk klassificering av gravplatserna, vilket är huvudsyftet med arbetet. Med hjälp av klassificeringen kan många gravplatser bevaras som berättar en viktig del om kyrkogårdens, socknens och de begravdas historia.

Vård av samlingar och miljöer

Vård av samlingar

I Upplandsmuseets magasin i Morgongåva har arbetet fortsatt som tidigare med att vårda, bevara och tillgängliggöra museets bildsamlingar genom samverkansprojektet Kulturarvs-IT. Tack vare lång kontinuitet i projektet och därmed hög kompetens kan bildsamlingarna som består av närmare tre miljoner plastnegativ, glasplåtar och papperskopior tas om hand på bästa sätt. Det är ett noggrant arbete som utförs. Varje negativ genomgår enklare vårdåtgärder innan skanning, för att sedan placeras i våra klimatstyrda magasin. Registrering av information samt klassificering sker i databasen Primus. Det är viktigt att alla uppgifter sparas. Bilderna taggas med relevanta motivämnesord för att öka sökbarheten och publiceras på DigitaltMuseum för att öka tillgängligheten.

I denna rika bildskatt finns uppländsk kulturhistoria från 1880-talet fram till idag. Den större delen är reportagebilder från 1940- till 1970-tal producerade av bildbyrån Uppsala-Bild vars största uppdragsgivare var Upsala Nya Tidning med ögonblicksbilder från händelser främst i Uppsala men även en del från landsbygden. Det är ett mycket intressant och efterfrågat material och under året har närmare 7 500 bilder ur den samlingen digitaliserats. Andra samlingar som det arbetas med kontinuerligt är reportagebilder från Arbetarbladets Tierpsredaktion och bilder tagna i samband med bebyggelseinventeringar gjorda under 1970- och 1980-talen. Bilder som har ett högt kulturhistoriskt värde har prioriterats samt äldre samlingar där negativerna är i sämre skick. Det finns även tidiga digitaliseringsarbeten som inte motsvarar de höga krav som vi ställer idag, vilket har resulterat i en del omskanningar för att bevara bilderna för framtiden.

Under året har fotofirman Skötsner-Edhunds bildarkiv bestående av mer än 20 000 glasplåtar överlåtits av Östhammars kommun till Upplandsmuseet, vilket vi är väldigt glada och tacksamma för. Samlingen har sedan 1980-talet varit deponerad

på Upplandsmuseet i enlighet med Josef Edhunds testamente daterat april 1978 ”--efter min död mitt arkiv av fotonegativ för c:a 100 år tillbaka till Östhammars kommun till förvaring för all framtid i Upplandsmuseet i Uppsala”. Bilderna speglar livet i Östhammar och Öregrund, båda kända för sitt badliv med badhus, societetshus, restauranger och snickarglädje. Ett fantastiskt bildmaterial som ger inblick i en svunnen epok i de två kuststäderna.

Historien kring Skötsner-Edhlund är väldigt intressant och ger en inblick i lokal företagshistoria. År 1886 öppnade Anders Skötsner fotoateljé i Östhammar under namnet A. Skötsner. När Anders avled 1888 fortsatte hans fru Brita att driva verksamheten under namnet B. Skötsner. Unders sin tid som ensam flyttade Brita till kvarteret Guldskäret invid Stora torget i Östhammar där en ny ateljé inreddes. 1893 gifte Brita om sig med sadelmakaren Per Elis Edhlund. Då var det han som lärdes upp till fotograf och firman bytte återigen namn till Skötsner-Edhlund. Britas och Per Elis son Josef, som tidigt visade intresse för fotografering och att hjälpa till i ateljén, övertog firman när fadern avled 1946 och fortsatte att driva denna livet ut.

I samband med överlåtelsen från Östhammars kommun ingick även det senare bildmaterial som sonen Josef lämnat efter sig. Samlingen speglar därmed 100 år av lokalhistoria från trakten i och kring Östhammar, vilket kompletterar våra bildsamlingar på ett väldigt bra sätt.

Under 2016 fortsatte arbetet med att vårda, registrera och fotografera Upplandsmuseets föremålssamlingar. Nya och gamla föremålsposter kompletterades med nytagna färgfotografier samt information.

Under hösten påbörjades ett stort projekt vars syfte är att digitalisera Upplandsmuseets topografiska arkiv. Målet är att uppnå en lösning där det topografiska arkivet säkras och tillgängliggörs bättre för framtiden. Resultatet blir att vi kommunicerar bättre mot övriga samhället. Arkivet blir lättare och

Pressvisning av Datacentralen, störst i Skandinavien, Uppsala 1965. Foto Uppsala-Bild.

"Freden hotad". Utländska studenter och tillika gatumålare sprider sitt budskap i Uppsala 1962. Foto Uppsala-Bild.

Fotofirman Skötsner-Edhlund hade ateljé i Östhammar. Filialen i Öregrund var öppen endast sommartid. Foto Skötsner-Edhlund.

Josef Edhlund med systerarna Ruth, Sara och Tyra. Foto Skötsner-Edhlund.

Stor publik samlade vid musikpaviljongen i Östhammar, omkring 1912. Foto Skötsner-Edhlund.

Ro i tunna, tävling under badfesten vid societetshuset i Östhammar omkring 1910. Foto Skötsner-Edhlund.

Sonens fönster i Uppsala domkyrka, detalj ur dopscenen. Konturlinjerna i ansiktena hos både Jesusfiguren och Johannes Döparen har retuscherats så de blir tydligare. Retuscheringen har utförts på en separat glasbit som fästs bakom det bemålade glaset. Retuscheringen blir på så sätt helt reversibel. Foto Ulrika Sahlsten.

snabbare att söka igenom, där sökning kan ske från arbetsplatsen. Det skonar originalhandlingarna samtidigt som det öppnar möjligheter till webbpassad ingång i framtiden.

Kulturmiljövård

Rådgivning. Länsinvånare och fastighetsägare kontaktar dagligen museets antikvarier i frågor som rör kulturmiljöer och vård av kulturarv. Många gånger handlar det om lämpliga metoder och material inom byggnadsvård, men kunskap om kulturhistoria knuten till bebyggelse och länets kulturmiljöer efterfrågas också. Rådgivningen kan ske per telefon, per e-post eller genom besök på plats. Kulturmil-

Timmermännen Márten Forsman och Per Olsson lyfter dammluckan och vattnet forsar åter i de återställda vattenrännorna inom byggnadsminnet Focksta kvarn i Hagby socken. Foto Agnetha Pettersson.

Ladugårdsanläggningen vid Örbyhus slott uppfördes 1874 efter ritningar signerade arkitekt Carl Granzow. Den var modern för sin tid och var bl.a. utrustad med vattenledningar. Portornet mot öster hade funktion som vattentorn, med en vattenreservoar ovanför portvalvet. Bilden visar portornet efter omläggning av plåttak och fönsterrenovering. Foto Agnetha Pettersson.

jöavdelningens antikvarier har efter förfrågan från olika fastighetsägare besiktigt omkring 80 byggnader och bebyggelsemiljöer fördelade på länets alla kommuner. Rådgivningsbesiktningarna innebär betydelsefulla kontakter och tillför museet viktig kunskap om kulturmiljön. De åtföljs av skriftliga utlåtanden med sådant som miljöernas historik, arkivuppgifter, kulturhistoriskt värde och förslag på vårdåtgärder, allt efter vad som efterfrågas.

En av de viktigaste fastighetsägarna ur kulturhistorisk synvinkel är Svenska kyrkan. Här upprätthåller Upplandsmuseet ett givande samarbete med församlingar och pastorat, länsstyrelsen och Uppsala stift, bland annat genom att vara medlem i den regionala samrådsgruppen för det kyrkliga kulturarvet. Museet ger råd i antikvariska frågor och spelar en viktig roll som expert i dialogen med församlingarna inför deras ställningstaganden i antikvariska frågor.

Antikvarisk medverkan vid kyrkorestaureringar. Museet har haft ett stort antal uppdrag som antikvariskt medverkande vid åtgärder på lagskyddade kyrkomiljöer och begravningsplatser. Medverkan sker på uppdrag av de enskilda församlingarna. Under 2016 har Upplandsmuseet varit antikvarisk medverkande vid arbeten på 20 olika kyrkor i länet.

Uppsala domkyrka intar en framträdande plats i Upplandsmuseets engagemang för det kyrkliga kulturarvet, där vi medverkar som antikvariska experter vid flera olika projekt. Glasmålerikonserveringen av Sonens fönster i domkyrkan hann i det närmaste slutföras under 2016. Glaset har rengjorts, lagats och färgbortfall har retuscherats i detaljer som ansikten, händer och textband. Glasmålningarna har sedan återmonterats innanför ett nyttillverkat skyddsglas med en ventilerande luftspalt emellan. Fönstret återinvigdes i februari 2017. Upplandsmuseet har även medverkat som antikvarisk expert vid arbetet med omkittning och rengöring av ett fönster i Vasakoret, vid ändring i korsmitt med flytt av centralaltare, anläggande av stenramper och flytt av orgel, framtagning av nya liturgiska möbler som ersätter de befintliga samt installation av ny ljudanläggning i kyrkorummet.

Bland övriga kyrkoantikvariska uppdrag kan nämnas antikvarisk medverkan vid byggande av

toalettutrymme i västra korsarmen, Alunda kyrka (Östhammars kommun), omläggning av kyrkogårdsmuren vid Husby Sjutolft kyrka (Enköpings kommun), anordnande av askgravplats på kyrkogårdarna i Bred och Svinnegarn (Enköpings kommun), konservering och rengöring av väggar och inventarier, Knivsta kyrka, Sankt Stefan, (Knivsta kommun), lagning av silverkanna, Eriksbergskyrkan (Uppsala kommun), konservering av altarskåp, Vaksala kyrka (Uppsala kommun), omläggning av spåntak på absid och sakristians västra takfall, Balingsta kyrka (Uppsala kommun), tjärning av bogårdsmur, Vendels kyrka (Tierps kommun), tjärning och ommålning av klockstapel, Tegelsmora kyrka (Tierps kommun), slutbesiktning av den under 2015 påbörjade anläggningen av askgravplatser på Vendels och Tegelsmora kyrkogårdar (Tierps kommun), åtgärder på fasadputs på Tuna kyrka samt grundmur tillhörande klockstapeln (Uppsala kommun), åskskydds komplettering i Balingsta pastorat vid Dalby, Västeråker, Hagby och Ramsta kyrkor (Uppsala kommun), samt i Björklinge pastorat vid Viksta kyrka och klockstapel (Uppsala kommun) samt återmontering av den gamla orgelfronten i Läby kyrka (Uppsala kommun).

Antikvariska konsekvensbeskrivningar. Vid mer komplicerade ändringar av lagskyddad bebyggelse krävs antikvariska kontrollbeskrivningar. Upplandsmuseet har under 2016 skrivit antikvariska konsekvensbeskrivningar för installation av ventilationssystem i Almtunakyrkans f.d. bostadsdel, för placering av ny orgel och avlägsnande av den gamla i Almtunakyrkans kyrksal (Uppsala kommun), för reparationer av rötskadat taklag på Hållnäs kyrka (Tierps kommun), för åtgärdande av fuktskada på Viks Slott, Balingsta socken (Uppsala kommun) för konservering av altarskåp i Vaksala kyrka (Uppsala kommun), för åtgärdande av skadat fönsterglas på Berthåga kapell (Uppsala kommun), för omläggning av spåntak på Balingsta kyrka (Uppsala kommun), för önskad ny användning av norra korsarmen och f.d. bisättningsrum i Rasbo kyrka (Uppsala kommun), uppdatering av värme- och klimatstyrningsanläggning i Hagby kyrka (Uppsala kommun).

Ett av de s.k. Kvarntornen vid Kvarntorget i Uppsala. Det finns intresse för ytterligare hög bebyggelse i området, vilket föranlett en kulturhistorisk utredning som även analyserar påverkan på värdefulla siktlinjer och Uppsalas klassiska siluett. Foto Per Lundgren.

Antikvarisk medverkan vid restaureringar av profana byggnader. Upplandsmuseet har varit antikvariskt medverkande vid åtta restaureringsprojekt som fått statligt stöd till byggnadsvård. Medverkan sker här på uppdrag av den fastighetsägare, förvaltare eller brukare som erhållit stöd. Under 2016 har Upplandsmuseet varit antikvarisk medverkande vid omläggning av kyrkspåntak på en äldre timmerbod på Härledgården i Torstuna socken (Enköpings kommun), fasadrestaurering av Schramska gården i Östhammar stad, omläggning av tak på byggnad på Fägatan i Lövstabruk i Österlövsta socken (Tierps kommun), installationsarbeten på Altomta gård i Tensta socken (Uppsala kommun), restaurering av kanalens stenmur vid Forsby kvarn i Simtuna socken (Enköpings kommun), omläggning av falsat plåttak och fönsterrenovering på porttorn/vattentorn tillhörande den f.d. ladugårdsanläggningen inom byggnadsminnet Örbyhus slott i Vendels socken (Tierps kommun), återställande av vattenrännor tillhörande såghus och kvarn, byggnadsminnet Focksta kvarn i Hagby socken (Uppsala kommun), med tidigare befintliga som förlaga, reparation av timmerstomme, fönster och portar samt takomläggning på smedja i Ryssbol i Rasbo socken (Uppsala kommun).

Bland övriga uppdrag som antikvarisk medverkande kan nämnas inre restaurering av Brukskontoret vid Österbybruk i Films socken (Östhammars kommun), restaurering av orangerimur vid Österbybruk, putslagningar på herrgårdsbyggnaden, Österbybruk, ombyggnad av del av byggnadsminnet Domtrapphuset och Domkapitelhuset till kontor (Uppsala kommun), mindre underhållsarbete invändigt i Slottet, samråd och utredning kring åtgärdande av fuktskada i Slottets kök, samråd kring åtgärdsförslag för byte av VVS i Slottet samt uppförande av utrymningstrappa vid Stenhuset på Vik i Balingsta socken (Uppsala kommun), interiör renovering och ombyggnad till bostäder av f.d. Vårdshuset inom byggnadsminnet Örbyhus slott i Vendels socken (Tierps kommun), ombyggnad av f.d. Stadsbiblioteket vid Östra Ågatan för Statsvetenskapliga institutionens behov (Uppsala), dräneringsåtgärder i anslutning till kontorslokaler, f.d. stall och visthusbod, inom byggnadsminnet Ärkebiskopsgården (Uppsala), ventilationsåtgärder inom byggnadsminnet Ärkebiskopsgården (Uppsala), återplantering av träd inom byggnadsminnet Lägenheten Lugnet, kvarteret Blåsenhus (Uppsala) samt påbörjad omläggning av falsat plåttak på byggnadsminnet Ärkebiskopsgården (Uppsala).

Remisser angående bygglov och lokaliseringsprövningar. Upplandsmuseet ger service och rådgivning till länets alla kommuner inom plan- och bygglovs-hanteringen. Sammanlagt har 130 plan- och bygglovsärenden granskats och yttrande lämnats till byggnadsnämnden inom respektive kommun.

Utredningar och planer. Genom kulturhistoriska utredningar inför exploateringar, bebyggelseomvandlingar och andra åtgärder som innebär planarbete säkerställer Upplandsmuseet att kulturhistoriska aspekter beaktas vid ändringarna. Uppsala kommun har här genom sitt omfattande byggande en särställning. Under 2016 har kulturhistoriska analyser och utredningar utförts av kvarteret Seminariet, det s.k. ITC-området som innefattar byggnadsminnet Polacksbacken, Kvarntorget i Kvarngärdet samt Ångkvarnsområdet i Kungsängen.

Upplandsmuseet har också genomfört en utredning av byggnadsvårdsåtgärder, historik samt

kulturhistorisk värdering av torpet Skräddarbo i Östuna socken (Knivsta kommun).

Vård av fastigheter som Upplandsmuseet äger och förvaltar

Disagården. Under 2016 har underhållet och vården av Disagårdens byggnader och hägnader fortsatt på många olika sätt. Väggarna i soldattorpets farstu lerklinades klart med en finare blandning som sista ytputs. Väggarna målades sedan med limfärg och hela farstun blev mycket ljusare.

Norrbystallet höjdes omkring 1 dm för att inte ligga för nära marken. Stenar som pressats ut utanför syllstockarna flyttades tillbaka in under sylvlen och under knutarna kompletterades det med flera stenar. Tillgängligheten till Bärbystugan förbättrades genom att en handledare tillverkades och monterades på ena sidan av yttertrappan. Slanorna som håller ned vedtaket på källarboden från Stora Källbo byttes ut och infogades i de gamla tvärsåarna vid gavelspetsarna. På bastun från Inninge revs det gamla maskinhyvlade spåntaket på det västra takfallet. De nya furuspånen, som var maskinspantade och tjärdoppade, spikades i tre lager och växelsvis från höger och vänster. Nya nockbrädor, vattbrädor och vindskivor spikades upp av ramsågade brädor.

Under Gränbygårdens *drängkammare* hade stocken över portöppningen vridits ut och tryckt ut den högra stolpen. Med hjälp av domkraft och vinsch drogs stocken tillbaka och för att hålla stolpen på plats förankrades den med en följare på insidan med genomgående gängstång. På gödstian från Vissgårde byttes ryggningen på halmtaket. Ryggningen är den löspressade råghalm som ligger högst upp på taket för att skydda takåsen. Den gamla och blöta ryggningen togs bort och ny ryggning levererades och lades av halmtakläggaren Eje Ah-rén. Mellan parkeringen och logen från Gråmuren plockades *gårdesgården* bort för att tydligare kunna se portöppningen på långsidan och funktionen av logen. Utefter byvägen revs den gamla uttjänta gårdesgården och en ny gårdesgård påbörjades. Från Ribbingebäck gård hämtades enstörar på rot, de

Ett traditionellt uppländskt halmtak lades ofta med s.k. strunt-halm i nocken. Detta virrvarr av halmstrån behöver bytas ut med jämna mellanrum, i motsats till den underliggande täckningen som kan hålla i över 20 år. På bilden avtecknar sig den nypålagda ryggningen i halmgult, i kontrast till den grånade täckningen därunder. Foto Håkan Wallentinsson.

höggs, kvistades, spetsades och kommer att användas till kommande gårdesgårdsbyggen.

Byggnadsminnet Kvekgården. Museigården och byggnadsminnet Kvekgården i Stora Kveks by utanför Örsundsbro ägs av Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund. Upplandsmuseet ansvarar för byggnadsvården på Kvekgården på uppdrag av ägaren.

Kommunikation

	2016	2015	2014
<i>Hemsidan</i>	54 145 besök	61 332 besök	43 234 besök
<i>DigitaltMuseum*</i>	857 733 visningar	823 502 visningar	678 256 visningar
	86 904 besök	68 709 besök	84 345 besök
<i>Facebook/Upplandsmuseet</i>	4 094 följare	3 325 följare	2 210 följare
<i>Facebook/Upplandsmuseet</i>	835 000 visningar	520 000 visningar	245 580 visningar
<i>Facebook/hemslöjden</i>	719 följare	505 följare	–
<i>Facebook/hemslöjden</i>	41 000 visningar	41 000 visningar	–
<i>Nyhetsbrev/utskick</i>	12 223	11 970	–
<i>Instagram</i>	1 432 följare	650 följare	263 följare
<i>Arkeologbloggen</i>	5 106 visningar	7 920 visningar	27 301 visningar
<i>Hemslöjdens blogg</i>	29 500 visningar	29 500 visningar	22 131 visningar

*Antalet visningar och besök har beräknats utifrån Upplandsmuseets andel objekt på DigitaltMuseum, då statistik saknas för respektive museum.

Strategisk kommunikation, information och marknadsföring

Syftet med Upplandsmuseets kommunikation är att sprida och öka kännedom om Upplandsmuseet som helhet och synliggöra samtliga verksamheter.

Pressbevakning 2016. En intensiv pressbearbetning riktad till lokalpress, rikspresen och specialtidningar har gett god pressbevakning. Nytt för 2016 var att göra museets pressutskick mer effektiva och synliga genom ett verktyg från medieföretaget Meltwater, samt ett eget pressrum för museet som är ansluten till museets hemsida. Upplandsmuseet anlitar även Meltwater för pressbevakning och statistik. Enligt deras beräkning har Upplandsmuseets verksamhet fått stort redaktionellt utrymme med 290 artiklar* i printpress, radio och tv, på lokal, regional och nationell nivå. Artiklarna har nått ut till ca 28 miljoner personer till ett uppskattat annonsvärde av minst 195 000 kronor.

*endast artiklar som även publiceras på webben fångas upp och syns i statistiken, vilket betyder att det redaktionella utrymmet för museet var större än siffrorna anger.

Digital kommunikation. Museet kommunicerar genom många olika kanaler där Akademikvarnen är navet i den publika verksamheten och platsen för det fysiska mötet med våra besökare. För att nå

våra verksamhetsmål och göra vår kompetens och våra samlingar tillgängliga för en så stor publik som möjligt, har de digitala möjligheterna blivit en allt viktigare del i museets verksamhet. De digitala kanalerna är spännande, effektiva och miljövänliga verktyg i kommunikations- och marknadsföringsarbetet. Att hantera möjligheter och konsekvenser av digitaliseringen är en uppgift som vi har fortsatt att arbeta med under 2016.

Största satsning inom den digitala kommunikationen 2016 har varit att ta fram en ny hemsida för museet. Målet var att få en modern och attraktiv hemsida som är tillgänglig för många. Den nya sidan uppfyller den internationella standarden för tillgänglighet WCAG 2.0 A vilket bland mycket annat innebär att det finns en uppläsningsfunktion och att sidan är responsiv, dvs. att den är anpassad för att läsas i desktop, mobilen samt på läsplatta. Hemsidan har också fått en ny design, är enklare att navigera i och är anpassad för att samspela med museets övriga digitala kanaler.

En allt större del av museets information och marknadsföring sker numera digitalt. Via nyhetsbrevet ges det möjlighet att länka vidare för ytterligare information på hemsidan och de olika bloggarna. Nyhetsbrevet har utkommit fem gånger under året och gått ut till drygt 12 000 personer.

Under 2016 har Akademikvarnen fått en digital informationstavla i anslutning till entrén som ger besökarna information om aktuella utställningar och programaktiviteter. Även när det gäller annonsering och utskick av vernissageinbjudningar har museet övergått från print till digitalt, pga av att det är både ekonomiskt och miljömässigt mer hållbart.

Arbetet med museets sociala medier fortsatte framgångsrikt som statistiken utvisar. Vi ser framförallt ett allt större engagemang för museets närvaro på Instagram. Detta speglar svenskarnas närvaro i de sociala medierna i allmänhet där användningen av Instagram fortsätter att öka med raketfart i alla åldrar. Möjligen beror detta på att bildbaserad kommunikation ökar i attraktivitet jämfört med textbaserad kommunikation.

Marknadsföring. Varje utställning liksom större publika arrangemang har marknadsförts genom museets digitala kommunikationskanaler, pressbevakning, annonsering, samarbeten samt riktad marknadsföring till utvalda målgrupper.

Annonsering av museets aktiviteter har skett främst lokalt men även i rikspress. Via tidningen ”Kupé” når museet den stora gruppen tågpendlare. Nytt för i år var en större satsning på digitala annonser via museets Facebooksida.

En vinterfolder samt gemensam vår- och sommarfolder med program för museet och Disagården har producerats. Utskick till olika målgrupper i samband med vernissager, uppföljning av kalendrier och kontakt med pressen har varit delar av det dagliga arbetet. Förutom det löpande informationsarbetet medverkar museet i större marknadsföringsinsatser som initieras inom ramen för flera rikstäckande marknadsföringsprojekt, till exempel Svenskt Kulturarvs folderprogram, hemsida och katalogen Uppträcksresan.

Upplandsmuseet är medlem i UMI, Uppsalamuseernas informationsförening, som främst arbetar med gemensamma marknadsförings- och informationsfrågor. Föreningen har som vanligt producerat foldern Uppsalas museer med svensk och engelsk information. UMI har gemensamt arrangerat Museidagen på fars dag den 13 november.

Databasen Primus, DigitaltMuseum, Webb

Under året genomfördes både support och visningar av databasen Primus, som är den databas Upplandsmuseet använder för att förvalta samlingarna. Ansvar för databasen ligger på avdelningen Samlingar. Under året har vi samverkat då det gäller utvecklingsfrågor tillsammans med de övriga Primus-användarna i forumet Primus Sverige samt inom eKultur, som är namnet på museernas digitala infrastruktur (den tekniska infrastruktur som gör att flera i sig separata system, programvaror och appar samverkar till en helhet). DigitaltMuseum och Primus är två av dessa system.

DigitaltMuseum är den webbportal där de Primus-användande institutionerna har möjlighet att publicera samlingarna. Portalen är en mycket viktig del i Upplandsmuseets tillgänglighetsarbete. De som besöker sidan kan själva söka bland föremål och bilder. Via portalen kan användarna ställa frågor, kommentera och komplettera redan befintlig information samt beställa fotografier via våra fotografer. Under året gjordes många sådana kompletteringar och beställningar. Vi kan se att DigitaltMuseum är mycket välbesökt, och att det sker en stadig ökning. DigitaltMuseum är också många gånger ett första steg till kontakt med oss på avdelningen Samlingar. I och med att våra samlingar finns publicerade på DigitaltMuseum så finns också stora delar sökbara i K-samsök och Europa.eu.

Föremålsposterna i databasen Primus webbpubliceras löpande via DigitaltMuseum. För att öka tillgängligheten och visa på bredden i våra samlingar så gjordes under året flera genomgångar av äldre, ej tidigare publicerat material.

Under 2016 har avdelningen Samlingar också deltagit i utvecklingen av Upplandsmuseets nya hemsida. Vi har arbetat med att tillgängliggöra föremål och fotografier via sociala medier och deltagit i arbetet med kommunikationen kring detta.

Magasinet

Upplandsmuseets föremålsmagasin ligger i Morgongåva. Där pågår daglig verksamhet i form av vård, skanning och registrering av Upplandsmuseets samlingar. Under året har forskare, enskilda perso-

ner och grupper varit på besök för visningar, föredrag och studier. T.ex. så var Masterprogrammet i ABM med inriktning Musei- & kulturarvsvetenskap vid Uppsala Universitet i magasinet på besök som en del av sin utbildning. Antikvarie Kerstin Åberg höll ett föredrag om bl.a. vård, insamling och hantering av föremål, vilket kompletterades med en visning av föremålsmagasinet. Även de studenter som läser Materiell kultur vid Uppsala Universitet, var på ett sådant besök. Vidare kan också nämnas besöket av landstingsrådet Johan Örjes, som ville se magasinet och få en inblick i hur vi arbetar med våra samlingar. Ytterligare exempel utgörs av Norra Hagunda församling och Tierps Hembygdsgille.

Utställningar i museibygnaden

SHOE STORIES – Berättelser om skor, med invigning i november 2014 förlängdes på grund av det stora publiktrycket till 10 januari 2016. Utställningens syfte var att visa skor ur Upplandsmuseets stora skosamling utifrån olika perspektiv som identitet, tillhörighet, teknik, mode, funktion. Utställningens andra del, *SKOR ÄR HUVUDSAKEN*, utgjordes av ett samarbete med sju kvinnliga forskare vid Uppsala universitet. Aspekter som makt, klass, samhälle, genus och funktion var några av de vinklingar vi valde att gestalta i tredimensionell form.

JUL I MUSEET, 13 december–13 januari. Varje jul visar museet ett antal föremål ur museets samlingar kring temat julpynt. Julgranskarameller, guldstjärnor, tomtar och färgglada papper väcker minnen och nostalgikänsla hos besökarna.

Utställningen *RINGAR. Makt, mode, magi* invigdes i november 2015 och blev så välbesökt att den förlängdes över sommarmånaderna till 11 september. Utställningen byggde på fil. dr. Pia Bengtsson Melins forskningsprojekt och visade det breda spektrum av symboliska betydelser som fingerringen haft genom historien. Ringar har ansetts ge magiskt beskydd, fungerat som hedersbetygelser, visat social tillhörighet och mycket mer, vid sidan av att det rent dekorativa och ekonomiska värdet. Många av de utställda ringarna kom från Upplandsmuseets samlingar och de flesta hade aldrig tidigare varit vi-

Äldre julpynt ur museets samlingar. Foto Bengt Backlund.

sade för allmänheten. Praktringar med uppländsk anknytning som lånades in från Historiska museet gav utställningen extra tyngd. Bland dessa utmärkte sig den intrikata fingerring som kan fällas ut till ett astronomiskt instrument, vilken också var utställningens affischbild. Utställningsrummets estetiska och stilrena formspråk, signerat Anders Rabenius, uppskattades av många besökare. Till utställningen gjorde inlån av ringar från Nordiska museet och olika privatpersoner, förutom lånen från Historiska museet. Konstnären Titti Bjernér visade sitt verk *Street Diamonds* med 15 unika silverringar med infattat glaskross.

Utställningen *NAMAHEAMIID LUOTTAT – De namnlösa spår* av konstnären Katarina Pirak Sikku invigdes i december 2015 och visades till 22 maj. Katarina Pirak Sikku har följt de hundra år gamla spåren efter de rasbiologiska expeditionerna som ägde rum i norra Sverige, Sápmi, samernas land. Hon arbetade utifrån frågorna: Kan sorg ärvas? Vilka spår har de rasbiologiska mätningarna avsatt? Utifrån sina egna känslor och sin egen kropp berättade hon om en del av vårt lands mörka forskningshistoria. Utställningen var en eftertänksam och starkt berörande tolkning av det historiska materialet. Att visa konstutställningar hör inte till Upplandsmuseets sedvanliga verksamhet, men *NAMAHEAMIID LUOTTAT* visar att gränsöverskridande samarbeten kan vara fruktbart för att ge en annorlunda tolkning av vårt kulturarv. Utställningen besöktes av 20 245 personer.

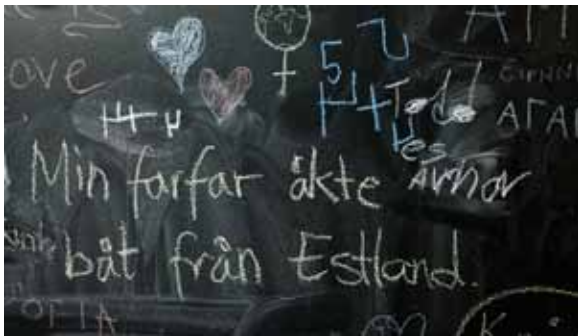

T.v.: Utställningen Hela världen brinner, modell av Astrid Lindgren i förgrunden, bakom henne skymtar en bild på Adolf Hitler. Foto Olle Norling.

T.h.: Karin Nyman berättar om sin mammas krigsdagböcker när utställningen Hela världen brinner invigdes. Foto Bengt Backlund.

Nedan: Anslagstavlan i utställningen Hela världen brinner. Foto: Stina Flink.

HELA VÄRLDEN BRINNER! En utställning om mod och rädsla med avstamp i Astrid Lindgrens krigsdagböcker invigdes den 5 februari av Astrid Lindgrens dotter Karin Nyman. Astrid Lindgren skrev dagbok under hela andra världskriget. Det blev 17 böcker fyllda av personliga reflektioner tillsammans med mängder av urklippta artiklar om de dramatiska krigshändelserna. Utställningen tog avstamp i krigsdagböckerna, men uppmärksammade också vår tids stora, svåra frågor om krig, flykt, ansvar och ondska. I en inspelningsstudio kunde besökarna lämna sina egna vittnesmål och ge idéer om hur vi kan skapa en fredligare värld. Utställningen var producerad av Stiftelsen för bevarandet av Astrid Lindgrens gärning med stöd från Postkodlottariets Kulturstiftelse och Saltkråkan AB. Producent var Actit kommunikation, Annmari Kastrup. Upplandsmuseet kompletterade utställningsmaterialet

med berättelser från krigsårens Uppsala om motstånd och flyktinghjälp. Utställningen visades till den 18 september.

Den dagsaktuella utställningen *MITT I FLYKTINGKATASTROFEN – UNT på plats på Lesbos* visades till den 18 september. Utställningen byggde på en reportageresa som UNTs fotograf Sven-Olof Ahlgren och reporter Elin Sandow gjorde hösten 2015. De reste till den grekiska ön Lesbos för att dokumentera den pågående flyktingströmmen över vattnet. De starka och dramatiska direktrapporterna från flyktingmottagandet omsattes till en mindre utställning med foton, text och film som visade kaoset men också glädjen och lättningen vid ankomsten till Europa.

UPPLÄNDSKA BRUK – ur Ferdinand Bobergs serie Svenska bilder har museet visat 14 motiv hämtade från de uppländska bruken. Syftet är att uppmärk-

Ett kollage av foton från invigningen av utställningen Badlif, om badhusepoken i Öregrund och Östhammar. Foto Olle Norling och Bengt Backlund.

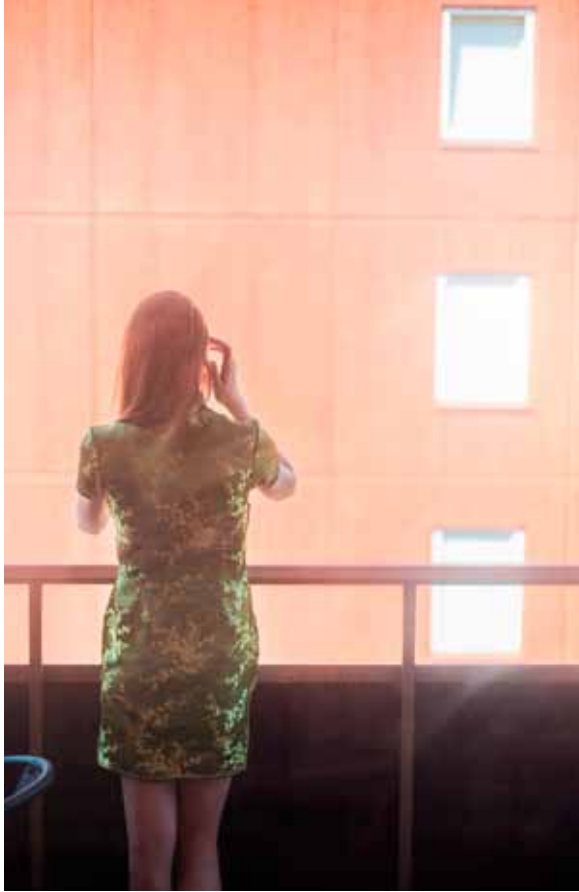
samma ett av de profilområden – järnet, som museet verkar för.

Lagom till badsäsongen 2016 invigdes utställningen *BADLIF – Badhusepoken i Öregrund och Östhammar* av Lena Hellström, kultur- och fritidschef i Östhammars kommun och Anna-Lena Lindgren Jorlin, tidigare bibliotekarie i Öregrund. Brukssex-tetten bjöd på mässingsmusik som den en gång lät på de uppländska badorterna. En av anledningarna till att Upplandsmuseet valt att lyfta denna epok är att Skötsner-Edhlands samling bestående av cirka 20000 glasplåtar och negativ nu överlåtits av Östhammars kommun till museet. Här finns ett spännande fotografiskt material som ger en god tidsbild av en svunnen epok. Syftet var även att fokusera på en del av länets kultur som haft stor betydelse för regionen men som inte tidigare visats. Ämnet är också lockande för alla hitresande turister under sommarsäsongen.

Öregrund och Östhammar är kända för sitt badliv med badhus, societetshus, restauranger och snickarglädje under perioden 1880-1930. En tid då välbärgade stadsbor längtade till landet, till frisk luft och havsbad. Med hjälp av den fotografiska bilden, kläder

och föremål från tiden och en utbyggd scenografi försökte vi fånga känslan av det då så trendiga badlivet samt ge förklaringar till varför det uppkom och vad det betydde för orterna. Ljud, filmer och bildspel förstärkte känslan. Arbetet skedde i samarbete med Östhammars kommun som genom marknadsföring i närområdet lockade besökare till utställningen. En arbetsgrupp bestående av personer från hembygdsföreningarna i Öregrund och Östhammar samt några nyckelpersoner med god kunskap om bygden bistod med fakta, fotografier och föremål.

VEM ÄR HEN? är en fotoutställning producerad av Norrtälje museum. Den porträtterar sju ickebinära transpersoner, dvs. människor för vilka pronomenen han och hon inte passar eller räcker till. Utställningen diskuterar språk och identitet, tvåkönsnorm och erfarenheter av att bryta mot den normen. Mellanstadiet valdes som målgrupp för den pedagogiska verksamheten, men även högsta-dieklasse och gymnasier bokade in workshopar. I skolprogrammet diskuterades kön, genus och identitet utifrån fotografierna. Det blev samtal om ords betydelse, om ords makt, rätten att få vara sig själv och reflektioner kring normer och fördomar genom

Porträtt av Theo ur utställningen Vem är Hen?
Fotograf Tomas Gunnarsson.

Gymnasieelever diskuterar språk och kön i utställningen
Vem är Hen? Foto Bengt Backlund.

värderingsövningar. Vernissagen av utställningen lockade över 100 personer. Aktivisten och fotografen Del la Grace Volcano som även medverkar i utställningen invigningstalade om vikten att få synas och ges plats som minoritet i en normativ omvärld som länge osynliggjort ickebinära.

Programverksamhet i museet

Till varje utställning sker oftast en programverksamhet bestående av föredrag, visningar och andra aktiviteter anpassade till ämne och målgrupp.

Året inleddes med en sista programdag kring utställningen Shoe Stories. Skomakaren Marcus Davidson höll ett mycket uppskattat anförande på temat kvalitetsskor där åhörarna fick lära sig hur skor är uppbyggda och vilken skillnad det kan vara på skor och skor. En handgriplig lektion i skovård ingick också. Till utställningen hörde en diger programserie som gjordes i samarbete med Uppsala universitet. I en serie skosamtal, ”Perspektiv på skor”, mötes forskare och gav olika infallsvinklar på begreppet skor. Skor som identitet och genus, som matematik och materialfysik, som politik och

kultur var några av samtalen. Kunskapsförmedling skedde i form av en serie föredrag.

Ett antal visningar för allmänheten samt för bokade grupper har dessutom skett.

I samband med utställningen *Ringar* arrangerades en föreläsningsserie under våren. Fem föreläsningar gav en bred spännvidd över ämnet ringar med nedslag bl.a. i ringarnas betydelse under järnåldern, etiskt guldsmede och kraftbärande föremål i J.R.R. Tolkiens fantasy-värld.

Som anknytning till utställningen *Mitt i flyktningkatastrofen* berättade två volontärer från Skuttunge om sin resa till Lesbos för att kunna hjälpa till på plats. UNTs Sven-Olof Ahlgren och Elin Sandow hade också en programaktivitet om sina erfarenheter från den intensiva reportageresan.

Konstnär Katarina Pirak Sikku visade själv sin utställning *Namaheamiid luottat* vid två tillfällen och deltog också i ett panelsamtal om konstprojekt som lyfter fram trauman och etiska problem knutna till Uppsalas historia. Panelsamtalet hölls på Uppsalas konstmuseum och var ett samarrangemang mellan Upplandsmuseet och Uppsala kommuns Kulturförvaltning.

Eleverna i årskurs 3 på Valsätraskolan fick göra runstenar i lera under sitt forntidsprojekt. Foto Bengt Backlund.

Många skolklasser besöker utställningen Vårt Uppsala. Foto Olle Norling.

Det nya programmet Eldstål, smörkärning och snurrben! riktar sig till elever i särskolor och på resursenheter. Foto Bengt Backlund.

Filmen *Hur gör man för att rädda ett folk?* är en dokumentärfilm om rasbiologen Herman Lundborg producerad av Maja Hagerman. Filmen visades i museets hörsal och i anslutning deltog Maja Hagerman och Katarina Pirak Sikku i ett dialogsamtal om de svenska rasbiologernas undersökningar av samer. Moderator var konstmuseets chef Daniel Werkmäster. Han visade också utställningen vid flera tillfällen under våren. Ytterligare två föreläsningar med anknytning till *Namaheamiid luottat* hölls.

På Förintelsens minnesdag 27 januari visades fil-

merna *De blev våra mödrar* och *Det judiska pojkhemmet i Uppsala 1939–46* i en fullsatt hörsal.

Wikipedia & Digitalt museum – kulturarvsresurser på nätet. I början på mars arrangerades en programkväll ihop med Wikimedia Uppsala. Axel Pettersson, projektledare för GLAM/Outreach på Wikimedia Sverige, gav en introduktion till Wikipedia och Digitalt museum presenterades av Barbro Björnemalm. Kvällen övergick i en skrivstuga där deltagarna kom igång med att skriva på Wikipedia.

Vid skollov ordnar museipedagogerna aktiviteter

Under tangokvällen på Kulturnatten fick publiken prova på att dansa argentinsk tango.
Foto Bengt Backlund.

för barn i alla åldrar. Under sportlovet var det öppet i pedagogverkstaden under två dagar och lovlediga barn kunde då delta i olika aktiviteter. Med inspiration utifrån utställningen *Ringar – makt, mode, magi* fick lovlediga barn skapa sina egna ringar. Under kulturlovet v. 44 var det forntidstema i verkstaden. Här kunde besökande barn lära sig runskrift, göra sina egna runstenar i lera och slå med eldstål. Kulturlovet sista program var en barn- och familjevisning i museets olika historiska utställningar, *Bland skelett och andra döingar*.

Under museidagen erbjöds visningar i museets utställningar *Vem är Hen* och *Vårt Uppsala?* Nytt för i år var ficklampvisningar för barnfamiljer som genomfördes under sen eftermiddag. En hel våning släcktes ner och besökarna fick tillsammans med museipedagogerna upptäcka utställningarna med ficklampor.

Under kulturvecka av/för/med människor med utvecklingsstörning genomfördes det populära programmet *Eldstål, smörkärning och snurrben!* för tre bokade grupper. Deltagarna fick en kortare visning i utställningen *Vårt Uppsala* som avslutades med smörkärning.

De öppna visningarna varje fredag är ett inarbetat inslag på museet. Serien ”Med fokus på” inriktar sig främst på museets tillfälliga utställningar, men ger även möjlighet att få en kortare visning av våra basutställningar. Aktuella ämnen under året har varit *Ringar*, *Katarina Pirak Sikku*, *Hela världen brinner*, *Badlif* samt *Vem är Hen?* Besökarna får en inblick i utställningens ämne men också en möjlighet att få stifta bekantskap med tankar och idéerna bakom en utställning, då visningarna ofta leds av respektive producent.

Lördagen den 10 september arrangerades *Kulturnatten*. Efter tolv timmar öppethållande kunde vi räkna in 6503 besökare i museet och på gården. Kulturnattens utbud var som alltid varierat för att locka olika målgrupper till museet. De olika programpunkterna speglar den bredd museets verksamhet har. Eftermiddagen ägnades åt föredrag kring olika projekt där museet varit engagerade. Agnetha Pettersson berättade om *badhusepokens trähusarkitektur i Öregrund* och Östhammar. Den nyligen utkomna boken om Vik presenterades av fem av bokens författare Herman Bengtsson, Anna Ölund, Ulrika Sahlsten, Sverker Larsson och Per Lund-

gren, alla verksamma vid museet. Arkeologin företrädde av Malin och Robin Lucas som talade om utgrävningen av ett gravfält i Alsike. Föredragsdelen avslutades med Kent Andersson från Historiska museet i Stockholm som talade om fingerringar och deras betydelse under järnåldern. För gruppen barn och unga bjöds på familjevisningar samt workshop i ämnet Ringar. Ungdomar från Fyrisgården återkom även i år med sång och musik i "LoveParty-Camp". Minivisningarna av aktuella utställningar som *Badlif* och *Ringar* drog mycket folk. På museets gård arrangerade Uppsala Rödakorskrets sitt populära internationella café och informerade samtidigt om sin verksamhet. Här fanns också möjlighet att provsmaka Upplandskubb av *Upplandskubbens Vänner*. Kvällen gick i musikens tecken. Brukssextetten bjöd på musik från badhusepoken uppe i utställningen *Badlif*, Sonia Sahlström med familj gav smakprov på låtar ur den uppländska folkmusiktraditionen och kvällen avslutades traditionsenligt med argentinsk tango av gruppen *Tango Amigazo*.

I september hölls programmet *Calle Jularbo – en bit av Sveriges flagga* på museet. Håkan Pettersson, grundare av Jularbomuseet i Rasten, visade bilder, spelade musik och berättade om artistens liv. Kvällen avslutades med fika och en presentation av minneslådan *Calle Jularbo – dragspelskungen*. 22 besökare var med under kvällen.

En *spelkväll i storspelmannen Eric Sahlströms anda* ägde rum den 7 september. Kvällen inleddes med en DVD-release och en minikonsert med Sonia och Sigurd Sahlström och medlemmar i Eric Sahlströms minnesfonds styrelse. I styrelsen finns många namnkunniga uppländska spelmän och även en inte helt okänd spelman från Djurgården, Benny Andersson. Kvällen fortsatte därefter med buskspel i hela museet. Den uppländske riksspelmannen, kompositören, instrumentbyggaren och världsartisten Eric Sahlström skulle ha fyllt 100 år den 24 augusti 2012. I samband med det stora jubileumsfirandet producerade Upplandsmuseet, i samarbete med Stiftelsen Eric Sahlströms minnesfond och familjen Sahlström, en utställning om hans liv. Den visades på Upplandsmuseet 2012–2013 och senare på Nordiska museet 2013–2014. Vid spelkvällen på Upp-

landsmuseet medverkade minnesfondens styrelse: Benny Andersson, Cajsa Ekstav, Esbjörn Hogmark, Anna Jönsson, Ingvar Jörpeland, Erika Lindgren Liljenstolpe, Lars Lindkvist, Karl-Gunnar Marklund, Sonia Sahlström samt Gunnar Ahlbäck och Sigurd Sahlström.

Rosor och flammande tulpaner på Uppländska allmogeskåp. Ett program med konservator i arbete och föreläsningar om målade allmogemöbler. Ett av museets utställda skåp fick sina målningar med "flammande tulpaner" rengjorda av konservator Maria Ihrsén från Pictor målerikonservering. Arbetet genomfördes publikt. Ulla-Karin Warberg, intendent Nordiska museet, höll en föreläsning: *Rosor och flammande tulpaner*. Målade allmogemöbler i Uppland 1750–1850.

Barn- och ungdomsverksamhet

Den pedagogiska verksamhet som riktas till barn och unga äger rum både under skoltid och fritid. Den är kopplad till aktuella utställningar och projekt och bedrivs i museets lokaler såväl som regionalt i länets kommuner. Upplandsmuseet har flera studielådor som kan lånas av skolorna eller användas för aktiviteter i museet. Medeltidslådan, romska kistan, järnålderskistan, båtsmanskistan och samelådan har bokats av ett tiotal klasser under året.

Skapande skola-projekt. Under vårterminen genomfördes ett Skapande skola projekt med årskurs 3 från Valsätraskolan. Tre klasser med sammanlagt 66 elever och 6 lärare. Temat för projektet var forntiden och klasserna började med att ta del av skolprogrammet *Forntiden under dina fötter*. I april kom de sedan tillbaka och genomförde *Vad berättar vikingarnas runstenar?* Ett program på två timmar där eleverna fick se och tyda runstenar i universitetsparken, höra om det vikingatida samhället och göra egna runstenar i lera inne på museet. Under maj besökte museipedagogen skolan och höll en exkursion runt skolans närmiljö. Eleverna fick bland annat besöka en skärvstenshöj från bronsåldern och räkna gravarna på ett större järnåldersgravfält. Exkursionen tog drygt en timme per klass och museipedagogen samtalade med eleverna om döden och livet och varför människor

Elever från Almunge skola går en stadsvandring med museipedagogen Stina Flink. Foto Bengt Backlund.

Elever från UV-gymnasiet besöker Walmstedtska gården. Foto Bengt Backlund.

bosätter sig på vissa platser. Lärare och elever var mycket nöjda med projektet.

Ett större projekt genomfördes under höstterminen med Almunge skola. Det innefattade samtliga elever i årskurs F–3 totalt 4 klasser omfattande 100 elever och 8 lärare. Projektet startade med att alla klasser, inklusive elevernas föräldrar, besökte friluftsmuseet Disagården. Därefter fick årskurs 3 fördjupa sig i hembygdens historia från forntid till 1800-tal. Två exkursioner genomfördes i skolans närområde där eleverna bland annat fick leta spår efter den försvunna byn Hov. Varför har människor bott här ända sedan bronsåldern? Vad betyder namnet Hov och varför tappade gården sin betydelsefulla ställning? var några av frågorna som diskuterades. Årskurs 3 fick också ta del av programmen *Forntiden under dina fötter* och *Vad berättar vikingarnas runstenar?* samt gå en stadsvandring i Uppsala. Klass F–2 fick en specialvisning vardera på museet och i december besökte de professorshemmet på Walmstedtska gården. Projektets innehåll och upplägg uppskattades av både lärare och elever. Efter att årskurs 3 hade besökt byn Hov tillsammans med museipedagogen höll de sedan egna exkursioner för sina föräldrar och för de yngre eleverna på skolan.

Det är alltid en fördel att träffa samma klass vid flera tillfällen som vid stora skapande skola-projekt. Då får eleverna tid att lära känna museipedagogen och hinner ställa frågor och reflektera. Det finns också möjlighet att fördjupa sig i olika ämnen.

Museer är bra lärmiljöer, särskilt för språkträning. Bilder och föremål i utställningar är konkreta utgångspunkter för att öva ord och uttryck. Friluftsmuseers miljöer lockar till spontana samtal. Utställningar *Vårt Uppsala* och *Tiden i rummet* liksom Disagården och professorshemmet i Walmstedtska gården är utmärkta för grupper som studerar svenska på olika nivåer. Under året så gjordes en satsning att nå ut till fler SFI-grupper. En del av satsningen var att halvera kostnaden för de pedagogiska programmen. Resultatet av denna satsning blev en tydlig ökning av antalet SFI-grupper som valde att boka in pedagogiska program snarare än att besöka museet på egen hand.

Under året har en särskild satsning gjorts för länets sarskolor och resurskolor. Två pedagogiska program har tagits fram i dialog med lärare och rektorer. Programmen som arbetats fram har innefattats i det pedagogiska basutbudet.

Utställningen är ett sätt att komma åt både personliga erfarenheter för individer och samhällelig makt på ett strukturellt plan. I det pedagogiska programmet för *Namaheamiid luottat* diskuterade vi normer, värderingar och rasbiologin från Linné till Herman Lundborg, chef för rasbiologiska institutet fram till 1935 och dess efterdyningar under 1900-talet. Vi tog också upp den svenska statliga politiken i förhållande till samer, från kolonialisering till minoritetsstatus. Katarina Pirak Sikku medverkade i en lärarfortbildning där lärare fick möjligheter

att reflektera över rasbiologins efterverkningar för samer tillsammans med konstnären. Totalt deltog 250 elever och lärare i pedagogiska aktiviteter i utställningen.

Visningar för allmänheten arrangerades ihop med Uppsala konstmuseum, där en av de öppna visningarna var syntolkad. Totalt deltog 65 personer. Nätverket Ung minoritet arrangerade en fortbildning för sina medlemmar på museet i samband med utställningen. I anslutning till utställningen arrangerades en föreläsningsserie i samarbete med Uppsala konstmuseum som lockade 182 personer. Museet deltog även i ett panelsamtal på Etnografiska museet under den samiska nationaldagen med anledning av utställningen. Utställningen gav också möjlighet till spännande samtal i ett antal öppna visningar och sammanlagt 477 personer deltog i skolverksamhet och programaktiviteter.

Det pedagogiska programmet till utställningen *Hela världen brinner* riktade sig till årskurs 7–9 och gymnasieelever och handlade om krig, mod och rädsla. Utifrån Astrid Lindgrens krigsdagböcker diskuterades ämnen som åsikts- och yttrandefrihet, fördomar och mänskliga rättigheter. Totalt tog 20 skolgrupper med 495 elever och lärare del av utställningen. Den bokades även av grupper från föreningar och organisationer samt visades för allmänheten.

Upplandsmuseets museipedagoger och hemslöjdskonsulenter är med i *Kulturkraft*. En grupp som arbetar för att främja kultur för barn och unga i länet. I oktober arrangerade Kulturkraft och Uppsala kommun *Stora kulturdagen*, där lärare och elever kunde ta del av ett brett utbud av kultur. Dagen hölls på Uppsala stadsteater och museets pedagoger presenterade det pedagogiska programmet till utställningen *Vem är Hen?* Hemslöjdskonsulenterna visade täljning med traditionella handverktyg.

Berättarskåpen är ett samarbete mellan Länsbibliotek Uppsala och Upplandsmuseet. De två berättarskåpen innehåller bilder, föremål och snurror med syfte att stärka barns berättande. Förskolor, grundskolor och bibliotek har möjlighet att låna skåpen kostnadsfritt. Skåpen är mycket uppskattade inslag i barn- och ungdomsverksamheten och un-

der året har de turnerat runt om på många platser i länet. Skåpen har visats i Håbo, Tierp, Enköping, Knivsta, Uppsala och Sigtuna.

Regional verksamhet och vandringsutställningar

Minneslådan *Calle Jularbo – dragspelskungen*, som är en samproduktion mellan museet och Studieförbundet Vuxenskolan, turnerade under våren och sommaren i kommunerna Östhammar och Uppsala. Minneslådan innehåller föremål, foton, texter och musik som kan väcka minnen till liv och vara utgångspunkt för samtal människor emellan. I Östhammars kommun användes den främst av föreningen Frivillighandtaget som besökte människor på äldreboenden och träffpunkter. Upplandsmuseets museipedagog Frida Gereonsson använde minneslådan vid ett Kultur i vården-program i Enköping samt på ett kulturprogram för äldre. Hon presenterade även minneslådan på ett FRI-pedagogmöte i Östersund och på en Calle Jularbokväll på museet. Totalt har 422 personer tagit del av minneslådan som bokats 25 gånger under året.

Utställningen Romska Röster visades i Gottsunda Centrum under april och Upplandsmuseet samarrangerade programaktiviteter ihop med Uppsala kommun Fastighets AB där Upplandsmuseet höll i pedagogisk verksamhet under perioden. 13 grupper med 297 personer.

Det pedagogiska programmet Romska Röster fortsätter att erbjudas även löskopplat från utställning och 306 personer från olika skolor, kyrkor och föreningar har bokat in det till sina egna lokaler eller kommit för en workshop på Upplandsmuseet. Även workshopen Skuggor och ljus genomförs regionalt, under våren tog flera klasser i Enköping del av programmet som handlar om Uppsala under andra världskriget.

Fortbildning i kulturarvspedagogik för Lagunda hembygdsförening. Inför sommarsången på Kvekgården genomförde museipedagog Stina Flink en fortbildning för medlemmar i Lagunda hembygdsförening. Med utgångspunkt i platsen, Kvekgården, och deltagarnas erfarenheter av att möta

Minneslådan Calle Jularbo – dragspelskungen. Foto Olle Norling.

grupper diskuterades guideteknik, målgruppsanpassning och verktyg för att självreflexivt granska visningars innehåll.

Walmstedtska gården

Med anledning av renoveringen av *Walmstedtska gården* förekom inga visningar i professorshemmet under sommaren. Efter att huset renoverats har vi kunnat rulla igång pedagogisk verksamhet i professorshemmet i Walmstedtska gården igen. Årets öppethållande för allmänheten i professorsvåningen i Walmstedtska gården inskränkte sig till några fredagsvisningar vid jul. Besökarna fick uppleva en jul för över hundra år sedan och insupa atmosfär och kunskaper om den borgerliga julen under 1800-talets senare del. Skolprogrammet *Jul hos familjen Rydin* bokades av 23 grupper, från Knivsta, Tierps och

Uppsala kommuner. Vi erbjöd även ett antal öppna visningar i adventstid. Vuxengrupper av olika slag har också bokat visningar under höst och vinter. Sammanlagt besöktes professorshemmet av 719 personer, 514 barn och 205 vuxna.

Disagården

Friluftsmuseet Disagården är ett populärt besöksmål i Gamla Uppsala. Disagården har varit öppen för allmänheten dagligen kl. 10–17 under tiden 29 maj till 31 augusti. Under sommaren har 15 475 personer besökt friluftsmuseet. Varje dag har besökare haft möjlighet att ta del av barn och familjevisningar samt stugvisning i form av öppet hus i någon av mangårdsbyggnaderna. De öppna visningarna har erbjudits på både svenska och engelska. Några av Disagårdens hus har även varit öppna kvällstider i

Linderösvinen Grynet och Tryna var nyfikna på allt som hände. Foto Frida Gereonsson.

samband med gammaldansen som Kulturföreningen Fyrisgillet anordnat. På området finns också ett sommarcafé som har varit öppet under danskvällar och programsöndagar. Under perioden maj–september har skolverksamhet bedrivits. Totalt har 56 grupper med sammanlagt 1297 barn och 496 vuxna deltagit i de olika pedagogiska programmen.

Varje söndag har det anordnats olika programaktiviteter. Säsongen inleddes traditionsenligt med Gamla Uppsaladagen. En familjedag då alla institutioner i området gemensamt anordnar olika aktiviteter. På Disagården hölls spelmansstämma som genomfördes tillsammans med Uplands Spelmansförbund och Kulturföreningen Fyrisgillet. Andra programdagar som lockat många besökare är *Leka för att lära*, *Slätter*, *Jularbodagen* och *Skördedagen*. I samband med att Sveriges Hembygd förbund firade 100 års-jubileum anordnades Hembygd förbunds dag i augusti. Under denna dag samlades många

av länets hembygd förbundsgrupper på Disagården för att visa upp sin rika verksamhet. *Nationaldagen* och *Slättern* anordnades tillsammans med Gamla Uppsala hembygd förbund.

Av sommarens 23 program har 6 stycken varit specialvisningar med olika teman. Arkitektur, folkloristik och döden är några av de ämnen som tagits upp under dessa temadagar. Midsommarfirandet, som är ett samarrangemang med Kulturföreningen Fyrisgillet, är som alltid sommarens mest välbesökta program och hade över 4000 besökare under tre dagar.

På friluftsmuseet finns lantrasdjur i form av Linderödssvin, Rödkullor, Roslagsfår och Hedemorahöns. Djuren är ett väldigt uppskattat inslag och lockar många nyfikna besökare till hagarna. På Disagården finns även ett par bikupor och några av sommarens programdagar har besökare fått möjligheten att själva slunga honung från kuporna. Under

sommaren gjordes även en utökad tillgänglighetsanpassning av Disagårdens handikapptolett.

En temavisning med titeln ”Liksvepning, gravöl och gravvårdar. När döden gästade hemmet och den dödes sista viloplats” har genomförts med utgångspunkt från Disagården och Gamla Uppsala kyrkogård.

Kvekgården

Museigården och byggnadsminnet Kvekgården i Stora Kveks by utanför Örsundsbro ägs av Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund. Upplandsmuseet ansvarar för byggnadsvården på Kvekgården på uppdrag av ägaren. Liksom föregående år har Lagunda hembygdsförening svarat för öppethållande, visningsverksamhet och områdets skötsel. Kvekgården hölls öppen för allmänheten lördagar och söndagar mellan kl. 13 och 16 under tiden 21 maj till 28 augusti. Friluftsmuseet besöktes av knappt 500 personer under säsongen. Lagunda hembygdsförening arrangerade ett antal programverksamheter, bl. a. nationaldagsfirande och den årligen återkommande Skolans dagar på Kvek.

Kultur i vården

Tillsammans med andra kulturinstitutioner och kulturutövare samarbetar Upplandsmuseet med Kultur och bildning i verksamheten Kultur i vården. I det utbud som erbjuds till vårdinrättningar i Uppsala län medverkar Upplandsmuseet med olika kulturprogram som anknyter till kulturhistoria och museets olika verksamhetsgrenar. Museipedagog Frida Gereonsson genomförde ett program med minneslådan *Calle Jularbo – dragspelskungen* på en vårdavdelning på Enköpings lasarett. Hon besökte också rättspsykiatriska avdelningen i Ulleråker med ett föredrag kallat *Trollskott och tandvärkstill*.

Tillgänglighet

Från den 1 januari 2017 ska alla kulturinstitutioner som erhåller statsbidrag ha eliminerat enkelt avhjälpna hinder. Ett intensivt arbete pågick för

att nå uppsatta tillgänglighetsmål under 2015 och fortsatte 2016. Under sommaren genomfördes en ombyggnad av museets hcp-toalett för att bättre vara anpassad efter dagens tillgänglighetskrav och projektet finansierades med stöd från Boverket. På Disagården förbättrades tillgängligheten till Bärbystugan genom att en handledare tillverkades och monterades på ena sidan av yttertrappan. Under sommaren gjordes även en utökad tillgänglighetsanpassning av Disagårdens handikapptolett.

Under året avslutades arbetet med Upplandsmuseets nya hemsida som uppfyller den internationella standarden för tillgängliga webbsidor (WCAG 2.0 A) med syftet att göra informationen tillgänglig för personer med funktionsnedsättningar. Bland annat finns det en uppläsningsfunktion och sidan är responsiv, dvs. att den är anpassad för att läsas i desktop, mobilen samt på läsplatta. Hemsidan har också fått en ny design, är enklare att navigera i och är anpassad för att samspela med museets övriga digitala kanaler.

Frågor som rör tillgänglighet i vid bemärkelse, blir allt viktigare för en offentlig institution som Upplandsmuseet. Tillgänglighet har inte bara en fysisk innebörd utan gäller även mental och språklig tillgänglighet till museets olika verksamhetsgrenar och digitala medier. En viktig del i att göra museet tillgängligt för en bred publik är att erbjuda översättningar till andra språk i utställningarna. I Upplandsmuseets utställningar erbjuds i de flesta utställningarna utställningstexter på engelska. På Disagården finns vägledning på flera språk, bland annat arabiska och persiska.

Under året har tre *syntolkade visningar* ingått i det ordinarie fredagsvisningsprogrammet, i de tillfälliga utställningarna *Shoe stories* och *Namaheamiid luottat*, samt den fasta utställningen *Vårt Uppsala*. En syntolkad visning genomfördes också efter beställning på Disagården.

Under höstens kulturvecka av, med och för människor med utvecklingsstörning genomfördes det populära programmet *Eldstål, smörkärning och snurrben!* för tre bokade grupper. Programmet började med en kortare visning i utställningen *Vårt Uppsala* och avslutades med smörkärning.

Museibutiken

Museibutikens profilarbete med produkter från länet fortsätter. Intresset för dessa profilvaror som endast kan köpas på museet är stort. Antingen de köps som ett minne från ett besök eller för att ge bort som present. Till utställningen Badlif gjordes en satsning på produkter som knyter an till ämnet samt en serie vykort kopplade till utställningen.

Den miljöpolicy som butiken påbörjat förstärktes ytterligare med ett medvetet miljötänk i samband med nya varor till butiksortimentet.

Böcker har alltid varit en viktig del av butikens kunskapsförmedling. Förutom böcker riktade till olika utställningar tillhandahåller museet de böcker som ges ut av museet och Upplands Fornminnesförening och hembygdsförbund. Strax före jul kom boken ”Sparade ögonblick” som behandlade museets stora fotosamling Uppsala Bild och blev något av årets julklapp.

Fotografiska verksamheten

Upplandsmuseets fotografer, Olle Norling och Bengt Backlund, har under 2016 arbetat med löpande interna och externa bildbeställningar, föremålsfotografering och bildframställning till utställningar, årsbok och museets nya hemsida.

Ett omfattande bildarbete har utförts till antikvarie Barbro Björnemalms bok ”Sparade ögonblick” som gavs ut i slutet av året.

Kompletterande fotograferingar och bildarbete till Huseliusprojektet, band 9 av Uppsala Domkyrka har utförts under året och skriften publicerades 2016.

Fotograferingar till den kommande utställningen ”Minns att jag levat” skedde under hösten. Till utställningen ”Badlif” producerades ett större antal historiska bilder från epoken ur Upplandsmuseets samlingar.

Ett exempel på externt uppdrag är att Olle Norling fotograferat samtliga bilder till textilkonstnären Madeleine Swanströms nyligen publicerade skrift ”Bildningsresan – En mässhake berättar”.

Publikationer och publiceringar

Årsboken Uppland utges av Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund men redaktions-, förlags och distributionsarbetet utförs av Upplandsmuseet med landsantikvarien som ansvarig utgivare. 2016 års upplaga omfattade 164 sidor och totalt fem artiklar varav två skrivna av museets medarbetare. Forskaren Herman Bengtsson har bidragit med artikeln ”Suddiga helgon, brända madonnor och kraftigt retuscherade änglar” och forskarna Iréne Flygare har tillsammans med Marja Eriksson skrivit ”Skuldsatt i Torstuna – syndfri i Bishop Hill”. Redaktör för *Uppland* 2016 var landsantikvarie Håkan Liby.

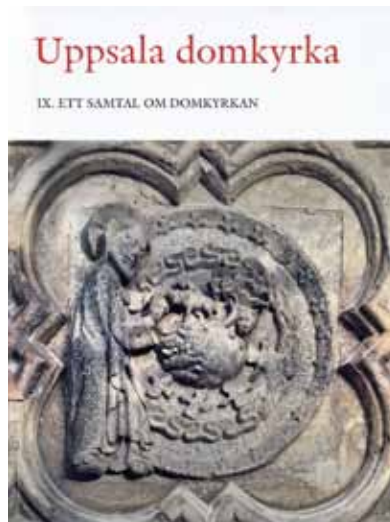
I november 2016 publicerades boken *Sparade ögonblick. Folkhemmets pressbilder i Upplandsmuseets samlingar* med antikvarie Barbro Björnemalm som författare. Syftet med boken är dels att lyfta fram Upplandsmuseets omfattande pressfotosamlingar och dels att ge ett uppländskt perspektiv på folkhemsperioden åren 1935–1975. Det var under den här tidsperioden som enhetsskolan, fria skolmåltider, barnvårdscentraler, folk tandvårdsmottagningar, barnbidrag, semesterveckor och ATP-pension infördes. Bokens utgångspunkt är Upplandsmuseets stora samling av pressfotografier, som innehåller cirka 1,5 miljoner negativ. Övervägande delen av bilderna togs på uppdrag av *Upsala Nya Tidning* och *Arbetsbladet*. Det är ett unikt källmaterial som, vartefter digitaliseringsarbetet fortgår, blir åtkomligt för allmänhet och forskare, bland annat via webbtjänsten DigitaltMuseum. Tryckningen av boken har möjliggjorts genom generöst bidrag från Stiftelsen Konung Gustaf VI Adolfs fond för svensk kultur.

Herman Bengtsson har under året publicerat artikeln ”*Samtida mode eller antisemitism? Demonisering och rasistiska tendenser i medeltidens bildkonst*” Iconographisk post nr 3–4 2016. Åbo 2016.

Avrapporteringen av påbörjade arkeologiska projekt fortsatte utan avbrott under 2016. Ett av de senaste årens större projekt kom i hamn i och med rapporten från Gnistagravfältet ”*Människor kring Gnistahögen – Begravningar från vendeltid, vikingatid och tidig medeltid*” med Andreas Henniuss som författare. Projektet, liksom rapporten var ett

Framsidan till boken Sparade ögonblick.
Foto Olle Norling.

Under 2016 utgavs en nionde volym om Uppsala domkyrka – Ett samtal om domkyrkan – som är skriven av den nyligen bortgångne professorn Göran Lindahl, och som närmast kan betraktas som en självständig kommentar till de sex första delarna i serien. Foto Olle Norling.

Efter några år kom rapporten från den arkeologiska undersökningen vid Gnistagravfältet "Människor kring Gnistahögen – Begravningar från vändetid, vikingatid och tidig medeltid" med Andreas Hennius som författare.

samarbete med arkeologerna på SAU. Andra större projekt som avrapporterats under året rör Enåkers och Danmarks kyrkor samt undersökningen av 36 skelett vid Helga Trefaldighets kyrka i centrala Uppsala. Även undersökningarna vid Rickomberga, Hellby och Slavsta, alla i Uppsalaområdet avrapporterades under 2016. Sammantaget publicerades 23 arkeologiska rapporter i serien *Upplandsmuseets rapporter*.

Gamla Uppsala museum

Arbetet med ett eventuellt övertagande av Gamla Uppsala museum fortsatte under 2016. Inför framtagandet av en handlingsplan anordnades en workshop med alla handläggare på museet samt Linda Klementsson från Gamla Uppsala museum. Syftet med denna workshop var att få fram ett underlag att arbeta vidare på, gällande målgrupper, inriktning, namn, vision mm. för ett nytt Gamla Uppsala museum.

Andra aktiviteter var att producera ett remissvar till Uppsalabuss föreslagna förändring av lin-

jenätet, där hållplatsen i Gamla Uppsala skulle försvinna. Denna skrivelse kom att undertecknas av landsantikvarien, riksantikvarien, fastighetschefen för Statens fastighetsverk samt fastighetschefen för Svenska kyrkan.

Två möten med ansvariga inom landstinget ägde rum under 2016. Det första mötet skedde den 26 september med representanter från Upplandsmuseet och landstinget. Från Upplandsmuseet deltog Pia Wårdsäter (ordförande), Håkan Liby (landsantikvarie) och Bent Syse (bitr. landsantikvarie). Från landstinget deltog Börje Wennberg (landstingsföreläsare), Johnny Svahn (ordförande kulturnämnden) och Anna Söderbäck (kulturdirektör). Mötet kom att diskutera de ekonomiska förutsättningarna inför ett ev. övertagande. Ett andra möte skedde mellan riksantikvarien Lars Amréus och Börje Wennberg samt Håkan Liby och Bent Syse närvarande den 25 oktober. Vid detta möte diskuterades omfattningen av en statlig delfinansiering av kommande drift. Efter mötet stod det klart att statens tillskott av medel i dagsläget är för lågt för att landstinget ska kunna finansiera en ny utvecklad verk-

Suzanne Axell var programledare för Hembygdsföreningarnas dag på Disagården. Här intervjuar hon Marie Andersson, ordförande för Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund. Foto Frida Gereonsson.

samhet vid Gamla Uppsala museum i Upplandsmuseets regi. Frågan om övertagande blev därför bordlagd.

Sista produktionen från Upplandsmuseets sida var att ta fram en handlingsplan inför ett övertagande av Gamla Uppsala museum. Denna som bekostades av särskilda medel från landstingets kulturförvaltning låg färdig den 30 november 2016. I rapporten diskuteras en rad olika områden som påverkas vid ett övertagande. Det rör bl.a. syfte och mål, kommande verksamhetsinriktning, forskning, utställningar, pedagogik, organisation, namnfrågan, ekonomi och tidsplan.

Upplandsmuseet och Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund

Upplandsmuseet svarar för Upplands fornminnesförening och hembygdsförbunds kansli, medlemsregister och redaktion.

Upplandsmuseets antikvarier har hållit kontakt med föreningarna genom personliga besök, föredrag och rådgivning. Museets samtliga avdelningar står till hembygdsrörelsens förfogande. Det innebär att föreningarna kan få råd om underhåll av byggnader, föremåls och fotosamlingar samt pedagogisk verksamhet.

2016 var Hembygdens år. I samband med detta arrangerades Hembygdsföreningarnas dag på Disagården den 20 augusti. Sammanlagt 19 hembygdsföreningar visade upp sin verksamhet där besökarna kunde ta del av utställningar, demonstrationer, bokbord, teatertablåer, en vikingatida båt, en veterantaktor, sång och musik och mycket annat. Programledare var Suzanne Axell som koordinerade programpunkterna och intervjuade representanter för förbundet och föreningarna. Hembygdsföreningarnas Dag besöktes av ca 500 personer.

Upplandsmuseet och Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund har ett avtal som reglerar fondförvaltning, administrativa tjänster, redaktionellt arbete, förlagsverksamhet, försäljning samt museiservice till förbundet. I Upplandsmuseets styrelse representerades förbundet av en ordinarie ledamot, Marie Andersson och en suppleant, Kerstin Forss.

Landsantikvarien är sekreterare och föredragande i Upplands fornminnesförening och hembygdsförbunds styrelse. Upplandsmuseets ekonomichef Anders Blomqvist är skattmästare i styrelsen.

Övrig förmedlingsverksamhet

Upplandsmuseets medarbetare har hållit ett ansevärt antal föreläsningar om olika ämnen inom kulturarvsområdet. Specialföreläsningar har många gånger efterfrågats i samband med olika projekt där Upplandsmuseet deltagit. Bland arrangörerna kan nämnas hembygdsföreningar, övriga föreningar, institutioner, kommuner, skolor, studieförbund och Rotaryklubbar.

Under 2016 deltog Upplandsmuseet tillsammans med flera andra institutioner i det nationella evenemanget *Arkivens dag*, som är ett samarbete mellan arkiv-, bibliotek- och museisektorn. Årets tema var ”Välkommen hem!”. Antikvarie Kerstin Åberg hade gjort ett bidrag till utställningen där besökaren fick välkomnas in till några av de människor som med olika bakgrund och berättelser finns representerade i Upplandsmuseets samlingar. Arkivens dag invigdes i Fyriskällan lördagen den 12 november, där Kerstin Åberg också närvarade

tillsammans med flera andra representanter från övriga deltagande institutioner. Arkivens dag är ett viktigt tillfälle för museet att synas i ett ABM-sammanhang och få möjlighet att presentera verksamheten för en bred publik.

Ulrika Sahlsten och Sverker Larsson har förmedlat Viks historia och bebyggelse för anläggningens guider. Ulrika Sahlsten har hållit en kyrkogårdsvandring vid Västeråkers kyrka och visat hus på Disagården för barn. Per Lundgren och Ulrika Sahlsten har hållit föredrag om Vik och dess historia på Kulturnatten i Uppsala.

Sverker Larsson har hållit föredrag för hembygdsföreningen i Börje-Åkerby samt Skogs-Tibble.

Agnetha Pettersson har hållit ett föredrag om Kvarngärdet för de boende i bostadsrättsföreningen Kvarntornet, genomfört en bebyggelsemiljövandring på temat "Svartbäcken – från Stiernhielmsplan till Domarringen" för Svenska Turistföreningens Uppsalakrets, hållit ett föredrag samt en kort vandring om Kvarngärdet för Kvarngärdesskolans personal samt hållit ett föredrag under Kulturnatten i Uppsala med titeln "Verandor och snickarglädje – trähusarkitektur under badhusepoken" i anslutning till utställningen Badlif. Under året har arbete utförts med research och planering inför den kommande utställningen Minns att jag levat.

Per Lundgren har hållit ett föredrag om Uppsalas stadsutveckling för Senioruniversitetet. Per har skrivit tio artiklar för Uppsalatidningen om bilder som visar hur det var i Uppsala förr i tiden. Artikelserien hade namnet "Uppsala i backspeglarna". Han har tillsammans med Håbo kommun arrangerat en workshop gällande kulturmiljöfrågor i kommunen. Utgångspunkten har varit det kulturmiljöprogram som Upplandsmuseet tidigare har tagit fram. Per har också medverkat i Sveriges Radios programserie om märkesbyggnader i Sverige i det program som handlade om Uppsala Konsert och Kongress i Uppsala.

Barbro Björnemalm har under året hållit ett antal fotohistoriska föredrag för hembygdsföreningar och pensionärsföreningar om pressbilder från *Uppsala-Bild*.

Avdelningen Arkeologi har genom en rad före-

Ett utsnitt av presentationen av Upplandsmuseets samlingar på Arkivens dag. Foto Kerstin Åberg.

drag, guidningar och nätverksträffar förmedlat de arkeologiska resultaten till den intresserade allmänheten, beställare, myndigheter och forskarvärlden. Resultat från årets undersökningar har presenterats på Kulturnatten, på Knivstamässan, för enskilda hembygdsföreningar, liksom för förskolegrupper och skolelever.

Kurser, seminarier och konferenser

Under 2016 stod Upplandsmuseets arkeologer som arrangörer och värdar för M-arks (Museiarkeologiska branschorganisationen) årliga konferens. Denna hölls i Göteborgs nations lokaler den 17–18 november. Temat för konferensen var "Arkeologin som samhällsnytta". På konferensen presenterade Bent Syse ett föredrag om vad samhällsnytta är och hur begreppet skiftat över tid. Bent presenterade även ett föredrag med titeln "Gamla Uppsala – historia med eller utan samhällsnytta". Emelie Sunding och Anna Ölund höll ett föredrag om kyrkoarkeologin i Uppland.

Upplandsmuseet har även under 2016 stått som värd för Uppsala universitets ENES Early North European Seminar (ENES) som är en seminariserie om kultur, historia, språk, religion och samhälle i Norden från omkring år 500 till 1500-talet. ENES-seminariet är öppet för akademiker och studenter. Hans Göthberg har tillsammans med Herman Bengtsson varit ansvariga från museet.

Forskaren Cecilia Bygdell medverkade i en konferens på Island om Nordic Ruralities. Forskaren Herman Bengtsson medverkade vid en internationell nätverksträff om konservering av medeltida kalkmålningar och skulpturer på Gotland 25–28 maj 2016.

Anna Ölund har under 2016 presenterat kyrkoarkeologin i Uppland på högre seminariet vid Lunds universitet. På högre seminariet på Uppsala universitet har Dan Fagerlund, Malin Lucas och Robin Lucas presenterat resultat från undersökningar vid Östra Fyrislundsområdet. Robin Lucas och Anna Ölund har vid olika tillfällen hållit utbildningsinsatser för masterstudenter i arkeologi på Uppsala universitet. Emelie Sunding har deltagit i en trädgårdsarkeologisk konferens inom nätverket NTAA i Köpenhamn. Stadsarkeologiskt forum SAF hölls i år i Örebro där Anna Ölund och Emelie Sunding deltog.

Agnetha Pettersson har deltagit i konferensen *”Museerna och kyrkorna i lokalsamhället – kyrkligt kulturarv som kraft för social sammanhållning”* som hölls på Hälsinglands museum.

Museipedagogerna deltar regelbundet på konferenser och seminariedagar för fortbildning och nätverkande med musei- och kulturarvspedagoger från Norden. I februari deltog Frida Gereonsson vid NCK, Nordiskt centrum för kulturarvspedagogik, konferens i Östersund, temat var *”KÄNSLÖSTORMAR – Att uppröra och beröra genom kulturarv”*.

FUISM, Föreningen för pedagogisk utveckling i svenska museer, arrangerar årligen en temadag kallad Fokus på pedagogik, Stina Flink och Frida Gereonsson deltog i mars i seminariet *”Gör avtryck med uttryck. Slöjd, konst, språk, föremål bidrar till att förändra normer”* på Östasiatiska museet.

För att kvalitetssäkra museernas mottagande av SFI-grupper arrangerade Statens Maritima Museer,

Malmö Museer och NCK inom projektet Interkulturell dialog en utbildning på Sjöhistoriska museet i april där Vilhelm Sundbom och Frida Gereonsson medverkade.

FUISM arrangerade ihop med Forum för utställare en höstkonferens i Malmö, kallad *”Normkreativa rum”* där Stina Flink och Maria Ljunggren deltog.

Engagemang i styrelser, råd och nätverk

Upplandsmuseet är medlem i Läns museernas samarbetsråd, Riksförbundet Sveriges Museer samt Länsforskningsrådet i Uppsala län.

Landsantikvarie Håkan Liby representerar Upplandsmuseet i Landstingets KILgrupp, Uppsala universitets museiråd, arbetsutskottet och styrelsen för Stiftelsen Leufsta, Grönsö kulturohistoriska stiftelse, styrelsen för Föreningen Vallonbruk i Uppland, styrelsen för Länsforskningsrådet i Uppsala län samt styrelsen för Föreningen Sveriges Landsantikvarier.

Forskningschef Iréne Flygare är vice preses i Kungl. Gustav Adolfs Akademien och var ledamot i betygsnämnden när Martin Paju framlade sin doktorsavhandling om *Hälsingegården i omvandling. En studie av världsarvsprocessen i Hälsingland*, vid institutionen för Stad och Land den 2 juni 2016.

Cecilia Bygdell är samordnare i nätverket FOMU, Forskning vid museer. Anders Blomqvist är ordförande i Museiadministrativa föreningen och skattmästare i Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund.

Bent Syse har under 2016 varit adjungerad i M-arks styrelse och strategigrupp och Malin Lucas har suttit som suppleant i M-arks styrelse. Anna Ölund har för andra året i rad suttit i SUBo styrelse (Sveriges uppdragsarkeologiska branschorganisation). Bent Syse är revisor i Svenska Arkeologiska Samfundet och även i Historisk Arkeologisk Förening.

Per Lundgren har deltagit i referensgruppen för Uppsalas innerstadsstrategi och suttit i juryn för stadsmiljöpriset. Detta delas ut varje år av Uppsala Nya Tidning till goda exempel på nybyggnationer som förbättrat stadsmiljön i Uppsala under det

gångna året. Vinnare 2016 blev en gång- och cykel-tunnel vid Årsta. Upplandsmuseet har genom Per Lundgren deltagit i länsstyrelsens landsbygdsenhets arbete med att bereda bidragsärenden rörande kulturmiljöer som ingår i landsbygdsprogrammet.

Upplandsmuseet ingår genom Ulrika Sahlsten i den regionala samrådsgruppen för Uppsala stift som samlas tre till fyra gånger per år. I gruppen ingår utöver stiftsingenjör och biskopen även handläggare och antikvarier från länsstyrelserna och länsmuseumerna i stiftet. Under 2016 har gruppen träffats i Hudiksvall. Ulrika Sahlsten har deltagit i Kyrkokansliets samråd om kulturarvsfrågor, och i centrala samrådsgruppen för kyrkliga kulturarvets kulturarvskonferens i Stockholm. Ulrika har också deltagit i två av de seminarier som Uppsala universitets nätverk för kyrkligt kulturarv arrangerat.

Ulrika Sahlsten, Sverker Larsson, Agnetha Petersson och Per Lundgren har deltagit i årsmötet för länsmuseumernas nätverk för bebyggelseantikvarier, BARK. Årsmötet hölls i Uppsala och arrangerades av Upplandsmuseet.

Pedagogerna på Upplandsmuseet är medlemmar i Kulturkraft, den regionala barn- och ungdomskulturgruppen, FRI-pedagogerna – friluftsmuseipedagogernas nätverk och FUISM, Föreningen för pedagogisk utveckling i svenska museer

Upplandsmuseet är medlem i UMI, Uppsalamuseumernas informationsförening, som främst arbetar med gemensamma marknadsförings- och informationsfrågor för att stärka museumernas synlighet i Uppsala. Föreningen har som vanligt producerat foldern "Uppsalas museer" med svensk och engelsk information. UMI har gemensamt arrangerat Museidagen.

Museets kommunikator har arrangerat en utbildning för UMIs medlemmar i strategisk kommunikation genom sociala medier. Upplandsmuseet är även medlem i det nationella kommunikationsnätverket MIKIM – Marknadsförare, Informatörer och Kommunikatörer Inom Museisektorn. Utställningsproducenterna är medlemmar i Forum för utställare och Utställningsetetiskt forum. Museivårdarna är medlemmar i Simba – en organisation för Sveriges museibutiker.

Upplandsmuseets forskningsfond

Ändamålet för Upplandsmuseets forskningsfond är att stödja fördjupningsarbeten, vetenskapliga bearbetningar, initiering av högre studier, slutförande av forskningsprojekt etc. Under 2016 utdelades inga medel ur fonden pga. det ekonomiska läget.

Hemslöjd

Hemslöjdsfrämjande verksamhet är ett av sju verksamhetsområden som ingår i kultursamverkansmodellen och länets regionala kulturplan. I länet finns tre konsulenter fördelade på två hela tjänster med ett tillägg på 25 % tjänst som är uppdragsfinansierad. Läns hemslöjds konsulenter (LHK) i Uppsala län har Upplandsmuseet (UM) som huvudman.

Genom rådgivning, kursverksamhet, slöjdklubbar, fortbildningar, utställningar, seminarier och nätverksbyggande m.m. strävar vi efter att bevara och utveckla slöjdens traditioner i en samtida kontext. Näringsfrågor och verksamhet för barn och unga är också prioriterade områden.

Under året har vi samarbetat med ideella föreningar, fritidsslöjdare, professionella utövare, studieförbund, kommuner, näringsliv, föreningar, organisationer, skolor samt olika kulturinstitutioner. Ett mer strategiskt än operativt arbetssätt eftersträvas då allt fler gärna ser samarbeten med oss och slöjden. Intresset för slöjdens egenvärde ökar.

Samverkan med kollegor över hela landet är värdefullt för verksamheten. Att t.ex. producera gemensamma utställningar ger större effekt än att var och en verkar enskilt i respektive län.

Med avstamp i traditionen ser vi nya begrepp växa fram – så som craftivism, do-it-yourself, gerillaslöjd m.m. Hemslöjd, slöjd, görande – begreppen är många men det gemensamma finns i det egna skapandet, tillåtandet och olika sätt att uttrycka sig. Hemslöjd är en kulturform som lockar många, både utövare och åskådare. Med slöjdens kunskap i bagaget kan man göra egna val som bidrar till ett hållbart samhälle, både på ekonomiskt, socialt och ekologiskt plan. Slöjden kan knyta kontakter över språk- och kulturgränser, är gränslös och fåordig. Slöjd finns här och nu, för alla.

Barn- och ungdomsverksamhet

Satsningen på slöjd för unga vuxna i åldrarna 18–30 år fortsatte under våren, då över hundra ungdomar

träffades varannan vecka i LHK:s lokal. Kvällarna har erbjudit olika teman, ett koncept som varit mycket populärt. Verksamheten kunde tyvärr inte fortgå under hösten på grund av förändringar i personalstyrkan. Målet att satsa på ungdomsverksamheten är därmed endast delvis uppnått.

Handledarutbildning. Under hösten 2016 höll LHK återigen en utbildning för slöjdhandledare. Totalt bestod kursen av åtta tillfällen där deltagarna bland annat fick diskutera genus, kultur, normer, ledarskap. Utgångspunkten var slöjdens traderade kunskap och hur en genom en härmande pedagogik kan arbeta tillsammans med barn och möta barnen i deras skapande processer. Tolv deltagare deltog under kursen och ingår nu i vårt handledarnätverk. De utbildade handledarna anlitas i olika projekt och är en viktig del i LHK:s strategiska arbete att sprida slöjden över hela länet.

Nytt material för handledarutbildning. Elin Danielsson har under året varit med och stöttat utvecklingen av ett nytt material för utbildningen av slöjdhandledare. Det huvudsakliga arbetet pågår i Skåne med hemslöjds konsulent Kalle Forss och på NFH där Marie Fagerlind utvecklar ett metodmaterial för utbildningen. Elin har fungerat som bollplank för både Marie och Kalle, men har även skrivit ett avsnitt till materialet gällande genus och normkritik inom hemslöjden.

Fortbildningsdag för handledare. En fortbildningsdag för de utbildade handledarna arrangerades under våren med slöjdklubbshandledare och slöjdlärare Elisabet Jagell som inspiratör. De nio deltagarna fick tips om hur en enkelt kan göra digitala beskrivningar och dokumentationer av slöjdprocessen med hjälp av smartphones och iPads.

Skapande skola. Bälinge skola anlitate LHK för ett Skapande skola projekt under tre dagar. Handledare träffade eleverna som tillsammans slöjdade ett festträd med kapsyler och plåt att smycka med på skolavslutningen. De skapade också fritt med cykelslang, plånböcker, armband, ormar, nyckelringar

Längst t.v.: Täljning kräver koncentration. Utbildning för slöjdhandledarna. Foto Elin Danielsson.

T.v.: Smedjan vid Österbybruks herrgård – historisk lärmiljö. Foto Annkristin Hult.

och alla möjliga ting som fantasin kunde uppbringa. I samarbete med Stiftelsen Österbybruks herrgård och Brukssmederna i Österbybruk genomfördes ett Skapande skola projekt för Vaksalaskolan. 90 högstadieelever tog kulturbussen till Österbybruk där de möttes av guider och handledare. En vandring genom brukets historia, smide och täljning stod på schemat. Ett bra samarbete med olika aktörer. Konceptet kommer att utvecklas framöver och erbjudas fler klasser på temat länets historia och slöjd i en historisk lärmiljö.

Slöjdklubbar. Slöjdklubben är en rikstäckande fritidsverksamhet för barn 7–14 år som bygger på en genomtänkt pedagogisk idé. Här får barnen möjlighet att utforska och upptäcka hemslöjdens material och verktyg under ledning av slöjdhandledarna. Alla handledare har genomgått en utbildning på 64 lektioner som anordnas av LHK. Under året har fyra slöjdklubbar varit aktiva. Den öppna slöjdklubbsverksamheten Spektakelslöjd på biblioteket i Stenhagen har haft torsdagsträffar för barn i området under ledning av slöjdklubbshandledare Eva-Lotta Staffas. Fyrisgillet har drivit sin slöjdklubb under söndagar och märkte av ett tydligt uppsving i anmälningarna under 2016. Även Fyrisgården har haft Slöjdklubbar under ledning av Kajsa Sjöln och Julia Holmedal Jonsson.

Kulturskolekonferens i Luleå. Elin Danielsson deltog tillsammans med Marie Fagerlind (Nationell utvecklare för barn och unga vid Nämnden för hemslöjdsfrågor, NFH) och Pia Jägstrand (hemslöjdskonsulent i Norrbottens län) för att företräda

slöjden i kulturskolan. Det är en viktig inriktning för slöjden att driva, då slöjden trots barn och ungas stora intresse för ämnet inte finns representerat på så många kulturskolor i landet. Satsningen är delvis nationell.

Kulturkraft. LHK ingår även i nätverket Kulturkraft för kulturkonsulenter i länet. Gruppen arbetar för barn och ungas kultur. Kulturkraft träffas regelbundet och genomförde under året en utbudsdag där LHK presenterade sin verksamhet för barn och unga, med betoning på Skapande Skola.

Stora Kulturdagen. Utbudsdagen, som arrangerades i oktober av länets kulturkonsulenter, vänder sig till alla som arbetar för att barn och unga ska få ta del av kulturens mångfald. Per Erik mötte skolpersonal, elever samt kommunala förmedlare av barn och ungdomskultur från länet och informerade om de slöjdaktiviteter som LHK erbjuder tillsammans med slöjdhandledarna.

Speeddate. Årets speeddate mellan Uppsala kommuns skolor och kulturaktörer arrangerades på Uppsala slott i november. Elin Danielsson och UM:s pedagoger presenterade verksamheten och knöt värdefulla kontakter inför bl.a. nästa års ansökningar till Skapande skola-projekt.

Rätten att leva mitt liv. Konferensen arrangerades av Kulturparken, som fått medel från Arvsfonden för att driva ett projekt om sex, kärlek, relationer och gränser för personer med intellektuella funktionsnedsättningar. Under konferensen hade Elin Danielsson en workshop där deltagarna med hjälp av lera fick forma könsorgan. Genom att jobba med

Familjeslöjd på Linnés Hammarby. Foto Elin Danielsson.

händerna blev samtalen lättsamma och många andras känsliga frågor och ämnen kunde diskuteras.

Café Colorful. Tillsammans med Stina Flink, museipedagog på UM, besökte Elin Danielsson ungdomsgården Grands satsning på HBTQ ungdomar, Café Colorful. Ett tjugotal ungdomar deltog i aktiviteten, vars tema var origami, pappersvikning av olika slag.

Sportlovet. Tillsammans med UMs pedagoger slöjdade Elin Danielsson ringar med barn. Inspiration hämtades från utställningen *Ringar. Makt, mode, magi*.

Vi slöjdar en fest. Under tre dagar i juni hölls ett slöjdläger under dagtid för barn i åldern 7–13 år. Tillsammans med Elin Danielsson och slöjdklubbshandledaren Karin Tunel samlades sex slöjdsugna barn på Disagården och slöjdade en fest. Det var uppskattade och fartfyllda dagar.

Sommarslöjd. Ett flertal kommuner erbjöd under sommarlovet första dagar gratisaktiviteter för barn mellan 7 och 15 år. LHK arrangerade slöjdaktiviteter på Knivsta bibliotek och på Kulturskolan i Tierp med hjälp av handledare. I Tierp under fyra heldagar och i Knivsta två eftermiddagar.

Designlabbet. Designlabbet är en del av Studiefrämjandets kreativa verksamhet för barn mellan 10 och 15 år. Under året har Per Erik Sjölén och olika slöjdhandledare anlitats som experter inom vissa slöjdtekniker.

Lärofortbildning. I juni bjöds slöjdlärarna in till

en fortbildningsdag i praktiska och teoretiska moment av verktygsslipning. Utbildningen samordnades med handledare från Tormek, tillverkare av slipmaskiner.

Familjeslöjd. Per Erik Sjölén och Elin Danielsson besökte Linnés Hammarby med täljhästar, repslagare och band. Temat var familjeslöjd och barn och vuxna slöjdade hopprep och ringpinnar tillsammans.

Kunskapsförmedling

Kurser, föreläsningar och workshops möjliggör att kunskapen om det immateriella kulturarvet där kunskap överförs mellan generationer, lever vidare. Vi upplever att intresset för de naturliga materialen, traditionella tekniker och strävan efter en mer hållbar livsstil ökar.

Kursverksamhet. Ett viktigt led i rollen som kunskapsförmedlare är LHK:s kursverksamhet. Under året har intresset för kurserna återigen varit stort. LHK strävar efter att arrangera kurser med ett fördjupande innehåll, ofta över två dagar med några av landets skickligaste handledare. Kurserna hålls i mån av plats i verksamhetslokalen, men vid ett flertal tillfällen på andra platser p.g.a utrymmesbrist i den egna lokalen. En viktig del i det strategiska arbetet är att utbilda fler handledare som arbetar med verksamhet för både barn och vuxna över hela länet.

Under året har 22 kurstillfällen arrangerats med 201 deltagare. Exempel på kurser som genomförts: Skinnsömnad, nålbindning, bokbinderi, tälja i färskt virke, spinna ull, färgkunskap, tälja med barn och halmslöjd. I Österbybruk har dessutom ett flertal kurser i smide arrangerats i samverkan med Brukssmederna i Österbybruk.

Workshops – öppen verksamhet. Utöver kurserna har ett femtiotal olika workshops (1–4 tim längd) / prova-på-tillfällen erbjudits, bl.a. under Kulturnatten och Ullmarknaden samt på bibliotek runt om i länet. Dessa tillfällen, som alltid är kostnadsfria, lockar till görande och väcker nyfikenhet på ett mer kravlöst sätt, ofta som en ingång till längre kurser. Här ges tillfälle till att presentera verksamheten, knyta kontakter och ge slöjden större synlighet ute

Påsktupp i cykelslang från Slöjdväll
hos LHK. Foto Elin Danielsson.

Slöjdväll på Snickkafé i Skutskär. Foto Per Erik Sjölen.

i länet. Men även att förvärva kunskap om länets slöjdtraditioner i dialog med olika utövare. Exempel på teman har varit luffarslöjd, origami, skarvsöm och täljning på de olika biblioteken. Per Erik Sjölen besökte även en natur- och friluftsboutik där han demonstrerade täljning i färskt material.

Slöjdvällar. Öppet och tillåtande – ta med det du vill göra. De öppna slöjdvällarna som arrangerats i samverkan med Studieförbundet (SF) och Hemslöjdsförbundet i Uppsala län (HUL) är välbesökta. Vi ser allt fler män som deltar i slöjdvällarna. Under året har även unga vuxna erbjudits träffar vid några tillfällen. Totalt 25 slöjdvällar som lockat 305 personer. Vissa kvällar har haft teman, olika slöjdtekniker ibland kopplade till de utställningar som visats på museet. Marknadsföringen via Facebook och UNT:s kalendarium är effektiv och når många.

Snickkafé. Under året startade Per Erik Sjölen en slöjdverksamhet i Skutskär med fokus på trä och täljning som ett komplement till de redan etablerade slöjdekaféerna med textil inriktning. Snickkaféerna var uppskattade och välbesökta. Ungefär 30 personer deltog vid två tillfällen under hösten.

Täljfestival. LHK anordnade för första gången en heldags slöjdträff i Almunge med fokus på täljning. Ett 20-tal deltagare delade täljtips och idéer med varandra under avslappnade former. Per Erik visade grundtekniker i täljning av färskt trä. Markägaren försåg alla med färsk björk av hög kvalitet.

Föreläsningar. Föreningar och organisationer efterfrågar ofta våra tjänster som föreläsare. Det ger bra tillfällen att presentera verksamheten, möta en intresserad publik och diskutera och prata slöjd ur olika perspektiv. Annkristin Hult har under året

gjort ett femtontal olika föredrag, det mest välbesökta (300 personer) på Kulturhusets stora scen vid *Handmade Issues*, Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbunds (SHR) programdag i september. Föreläsningen, *Ull – en superfiber på många sätt*, slöjdtolkades, filmades tillsammans med Stefan Moberg som spann på spinnrock. Inslaget finns på Youtube och har visats över 200 gånger. Andra teman har bland annat varit *Lin – framtidens fiber*, *Trasmattan – älskad och nött*, samt *Ull i alla väder*. Per Erik Sjölen besökte Vänge hembygdsförening och föreläste om järnsmide utifrån de traditionella gårdssmedjorna. Ofta anlitas externa föreläsare, t.ex. under utställningar. Av dessa kan nämnas Mariana Eriksson, på temat Tuskaft, det enklaste och det roligaste, samt Camilla Carlund Hickman, som berättade om sitt arbete tillsammans med en japansk indigomästare. En nyhet under årets Ullmarknad var föreläsningar som erbjöds besökarna i det gamla herrgårdsdataset. Nästan 200 personer tog tillfället att lära mer om ull och höra några av utställarna berätta om sin verksamhet, kopplat till ullnäringen.

Kulturnatten. Under Kulturnatten lockades ca 1300 besökare till LHK:s lokaler där temat var vävning inför den stundande Tuskaftsutställningen. Barn och vuxna provade på enkel vävning både i och utanför lokalen. Samarbetspart under Kulturnatten var Hemslöjdsförbundet i Uppsala län.

Från lamm till tröja. Nätverket med fokus på ullfrågor växer ständigt. Annkristin Hult arrangerade under året nätverksträffar, studieresa och ett flertal kurser och workshops i syfte att stärka kunskap om ull och dess användbarhet. Se mer under rubriken Hemslöjd som näringsgren. Annkristin har under året arbetat med manus till Boken om ull tillsam-

Visning av utställningen Broderier från 1950-och 60-talen, Upplandsmuseet. Foto Annkristin Hult.

mans med Erika Åberg. Dock inte i den takt som planerat. Hemslöjdens förlag har så här långt inte kunnat presentera en plan för utgivning.

Ull i Uppland. Föreningen hade sitt första årsmöte under mars månad. Annkristin är adjungerad i styrelsen som består av sju medlemmar. Under året har jobbet koncentrerats till att bygga en hemsida, www.ulluppland.se, samt att stärka medlemmarnas kunskap och intresse för ull och fårnäring. En ”tag” som beskriver ullens egenskaper och beskriver föreningens syfte togs fram tillsammans med formgivaren Elisabet Berg. Den lilla foldern är en kvalitetsmärkning som får användas av medlemmar som regelbundet deltar i fortbildningar, studieresor och nätverksträffar.

Ullstyrkan. Arbetsgruppen bildades 2015 och består av textila hemslöjdskonsulenter/utvecklare från olika delar av landet. Gruppen vill främja samverkan mellan alla aktörer inom ullnäringen, utbilda och informera om ull och utveckla dess användningsområden. Under året har ett flertal föreläsningar, workshops och andra aktiviteter genomförts för att sprida information och kunskap om ull. Se mer under Hemslöjd som näringsgren.

Utställningar

Östergötlands museum har producerat utställningen Broderier från 1950- och 60-talen. LHK visade utställningen på Upplandsmuseet under perioden 12 feb–27 mars. Utställningen kompletterades med UM:s eget material som presenterade Ingrid Skerfe Nilsson, en välkänd textilkonstnär från Uppsala

T.h.: Osva Olsen och Ulrika Hjärpe från Skansen föreläste om vadmalsvävning och -stampning under en föreläsning i anslutning till utställningen TUSKAFT. Foto Annkristin Hult.

under samma årtionden. Under utställningsperioden arrangerades visningar, kurser och föredrag med broderitema. Utställningen sågs av närmare 4000 personer och 150 deltog i kurser och andra aktiviteter.

Tuskraft. Under 2016 firade Riksföreningen för handvävning sitt 25-årsjubileum. Tillsammans med Uppland-Sörmlands vävare och LHK-kollegan i Stockholms län bjöds vävare in till att delta i en vandringsutställning på temat *Tuskraft – den enkla väven*. Ett sextiotal personer skickade in bidrag till utställningen som visades på Upplandsmuseet den 18 sep–30 okt. Av de 4800 personer som såg utställningen deltog 200 i föreläsningar, kurser, vävlopis och visningar under utställningsperioden. Alla bidrag visades i ett bildspel med kommentarer från deltagarnas tankar om vävning. Under hela utställningsperioden fanns tre vävstolar igång med hjälp av medlemmar från Uppland-Sörmlands vävare samt Uppsala vävare. Intresset för vävning ökar, och publiken kunde på så sätt få svar på frågor, information om vävstugor och framför allt se hur tuskraft vävs. Utställningen har formgivits av Annkristin Hult och byggts i samarbete med UM:s tekniker. Under 2017 visas utställningen på Stockholms läns museum för att sedan vandra vidare till Sörmland.

Ullstyrkan. Tillsammans med kollegorna i arbetsgruppen Ullstyrkan arrangerade Annkristin en vandringsutställning om ull på Syfestivalen på Älvsjömessan i Stockholm i februari. Samma utställning visades på *Ullmarknaden i Österbybruk* och på *Fårfesten i Kil*.

Hemslöjd som näringsgren

Kulturella och Kreativa Händer i Mälardalen. Samarbetet mellan de fem länen Uppsala, Stockholm, Örebro, Sörmland och Västmanland har fortsatt under året. Projektet *Kulturella och kreativa händer i Mälardalen* har finansierats av respektive läns landsting. Under hösten arrangerades ett heldagsseminarium på temat *Att synas och säljas på webben* i Katrineholm. 92 konsthantverkare, slöjdare och konstnärer från de fem länen samlades för att ta del av erfarenheter från Konsthantverkscentrum, Tant Kofta, Anita Yarn, Niklas Karlsson och Susanne Rickan om fotografering, marknadsföring och försäljning via internet och sociala medier.

Från lamm till tröja. I nätverket finns nu runt 200 personer, som regelbundet får information om aktiviteter inom ull- och fårnäringen som LHK arrangerar. På Facebooksidan *Från lamm till tröja* finns länkar och tips från andra delar av landet och delar av världen. Ullfrågan är stor och engagerar många, över hela Europa.

Ett flertal program har arrangerats under året med fokus på närings- och kunskapsfrågor inom den svenska ullnäringen.

Utvecklingscheck från Leader Upplandsbygd. LHK arbetade tillsammans med föreningen Ull i Uppland fram en ansökan om en utvecklingscheck till Leader Upplandsbygd. Ansökan gällde att dels utveckla ullmarknaden i Österbybruk, dels att arbeta fram ett koncept för en "pop-up-butik" och en form av varumärkesstrategi för föreningen. Ansökan beviljades och föreningen erhöll under året 40 000 kr för projektet, där Erika Åberg anlätades som projektledare.

Ullmarknad i Österbybruk. För tredje året i rad arrangerade LHK Ullmarknaden i Österbybruk i samverkan med föreningen Ull i Uppland och Stiftelsen Österbybruks herrgård. Ett trettiotal utställare mötte ca 3000 besökare under två dagar i augusti. Marknaden utvecklas för varje år. Nytt för detta år var föreläsningar och kurser utöver de prova-på-aktiviteter som också erbjudits under tidigare år. Intresset för att prova på spinning, broderi, stickning, stoppa strumpor var stort. Samtliga kurser blev snabbt fulltecknade och i herrgårdsdasset var det skönt att sitta ner och lyssna på föreläsningar under

Årets nyhet på Ullmarknaden – Kurstålet, lockade många deltagare. Foto Annkristin Hult.

en stund i lugn och ro. Årets stora publikdragare var fårklippningen, som utfördes av Erik Uhlås.

Nätverksträff. Tillsammans med Ull i Uppland arrangerade Annkristin en träff för nätverket. Olle-Petter Melin presenterade sin avhandling om vantar från Dalarna och Gunilla Jönsson berättade om sitt arbete inom KF:s textillaboratorium. Samtidigt fick deltagarna ta del av utvärderingen av årets Ullmarknad och diskussioner om nästa års marknad väckte nya idéer.

På jakt efter den bästa färgen. Under en heldag med Lotta Blom, Tant Kofta, erbjöd LHK en fortbildningsdag i färglära. Praktiska övningar i olika textila material varvades med diskussioner och föreläsning.

Studieresa till Fårfesten i Kil. En av de återkommande aktiviteterna i nätverket är studiebesök på Fårfesten i Kil. En mäsasom samlar 10 000 besökare under tre dagar. Här arrangeras föredrag, kurser och demonstrationer av olika slag på temat ull. AKH anordnade en tvådagars studieresa till Kil för 30 personer ur nätverket Från lamm till tröja.

Handmade Issues. Annkristin Hult fick inbjudan av Hemslöjdsföreningarnas riksförbund (SHR) att föreläsa på konferensen Handmade Issues. Ett flertal föreläsare ställde frågor – kan slöjd och andra kreativa processer leda till ett ökat välbefinnande och en positiv utveckling – för människor som för samhället i stort? Kan skapandeprocesser stärka en människas självkänsla och vad händer med någon som hamnar i ett kreativt flow? Har ull och handvävda gobelänger någon framtid i samhällets allt snabbare tempo och vad är det egentligen som händer i en spinnrock? Föreläsningen filmade

Klas Rabe, Tillväxtverket, Friedrike Roedenbeck, Nämnden för hemslöjdsfrågor och Göte Frid, Jordbruksverket på branschträffen Den svenska ullen idag. Foto Annkristin Hult.

des och slöjdtolkades av Stefan Moberg, som spann på spinnrock. Filmen finns att se på Hemslöjdens Youtubekanal.

North Atlantic Sheep and Wool-conference, Lofoten. Annkristin deltog i konferensen i Stamsund, som varje år samlar ett hundratal deltagare från hela världen. Med studiebesök, föreläsningar och diskussioner samlas erfarenheter från de arrangerande länderna - Island, Färöarna, Orkneyöarna, Shetland, Hebriderna och Norge. Frågor som diskuteras är kulturarv, fårnäring och bevarande av de inhemska fårraserna som alla har ett gemensamt ursprung i de får som vikingarna förde med sig.

Ull-utställning. Annkristin producerade en mindre utställning om de svenska lantrasfåren - egenskaper och användningsområden för ullen. Utställningen har visats på Syfestivalen, Fårfesten i Kil och på Ullmarknaden i Österbybruk.

Julmarknad på Upplandsmuseet. Under en lördag i november arrangerade Ull i Uppland en julmarknad på Upplandsmuseets gård. Trots ruskväder kom många intresserade besökare. Inför kommande år planeras marknaden inomhus på Upplandsmuseet.

Ullstyrkan. Ullstyrkan bildades 2015 och består av textila hemslöjdskonsulenter/utvecklare från Uppsala, Stockholms, Kalmar, Västra Götalands, Hallands och Gotlands län. Kollegan från Örebro slutade under året. Gruppen vill främja samverkan mellan alla aktörer inom ullnäringen, utbilda och informera om ull och utveckla dess användningsområden. Till Fårfesten i Kil byggdes en utställning som informerar om egenskaper och möjligheter hos den svenska ullen. Representanter från Ullstyrkan

fanns på plats och informerade om olika ullaktiviteter i landet. På Syfestivalen på Älvsjömessan i mars visades utställningen återigen. Ullstyrkan fanns på Hemslöjdstorget och arrangerade även olika ullworkshops. Även på Syfestivalen i Göteborg fanns representanter från Ullstyrkan på plats. Under två dagar i november arrangerade Ullstyrkan en branschträff, *Den svenska ullen idag*, för de svenska ullaktörerna. Träffen finansierades av Nämnden för Hemslöjdsfrågor (NFH) och förlades till deras lokaler på Tillväxtverket. Träffen samlade drygt 50 nyckelpersoner, bl.a. fårägare, klippare, spinnerier, tvätteri, representanter från Fåravelsförbundet, Jordbruksverket, Tillväxtverket och KRUS, ett projekt med fokus på utvecklingen av den norska ullen. Ett tiotal föreläsare talade om den svenska fårnäringen ur olika perspektiv. Träffen sammanställdes i en rapport, <http://www.ullstyrkan.se/dokumentation-av-branschtraff-om-ull-nov-2016/>

Inkluderande slöjd

Slöjd som integration. Slöjden är ordlös och kan förmedla kunskap och kontakt även om en inte förstår varandras språk. LHK har under året fått tillfälle att delta i ett flertal integrationsprojekt. Tankar finns på olika större projekt, och under året som gått har vi sökt finna vägar att utveckla insatserna för att välkomna de nyanlända.

Österbybruk. Tillsammans med bl.a. Stiftelsen Österbybruks herrgård, Västugan och Hembygdsföreningen i Österbybruk söktes medel för integration från Uppsala läns landsting. Vi planerade en heldag med bak, slöjd och mat för flyktingfamiljer i Film. Medel beviljades och planeringen påbörjades. När det var dags för genomförande hade familjerna flyttats till andra delar av landet. Delar av programmet genomfördes - gemensamt bak i hembygdsföreningens bakstuga, med några arrangörer och en asylsökande deltagare. Alla aktörer hoppas kunna genomföra projektet i sin helhet framöver. Planeringen har skapat en bra sammanhållning och kontakt mellan de olika föreningarna/organisationerna varav LHK är en del.

Tierp. På flyktingboendet i Älby, Tierps kommun, genomfördes under året ett tillfälle med slöjd-

aktiviteter – *Med varm hand*. Ett tjugotal deltagare sydde vantar tillsammans med handledaren Julia Jonsson Holmedal.

Enköping. Under två tillfällen arrangerade LHK Slöjdväll på ABF i Enköping i kommunens regi. De olika invandrar- och kulturföreningarna turas om att vara värdar. Terminen avslutades med en stor festkväll i regi av Afrikas Horns kulturförening i Enköping.

Kultur på recept. Uppsala läns landsting har under året drivit ett projekt med Kultur på recept tillsammans med två vårdcentraler i länet, Gottsunda och Örsundsbro. Deltagarna har erbjudits tio kulturaktiviteter under sin rehabilitering, varav två med slöjdtema. Mål med kulturaktiviteter inom vården är att förbättra välbefinnandet för deltagarna, både fysiskt och psykiskt för att en på sikt ska kunna återgå till någon form av arbete, arbetsträning eller studier. Målgruppen är patienter med pågående eller risk för sjukskrivning, psykisk ohälsa (lätta och medelsvåra depressioner, stress och ångest) samt utbredd smärta. Som handledare anlätades Catarina Larsson, textilkonstnär samt personal från LHK. Deltagarna fick prova på tovning och arbeta med ull i olika former. Projektet fortsätter under 2017.

Kultur i vården. Under året har LHK erbjudit aktiviteter på Akademiska sjukhuset - lekterapin där Per Erik Sjöln, tillsammans med barn och pedagoger, slöjdade djur i ståltråd och tyg.

Inspirationsdag för personal inom äldreomsorgen. LHK deltog även med en workshop för verksamhetsledare inom äldreomsorgen i regi av Kultur och bildning på Wiks slott. Ett femtiotal personer hade valt att slöjda oroar – kuber i halm, vass eller sugrör.

Craft Camp. Även 2016 deltog Annkristin i Craft Camp i Olustvere, Estland, i regi av *University of Tartu, Viljandi culture academy*. En vecka med den estländska slöjd- och hantverkstraditionen som inspirationskälla. Universitetets lärare undervisade i sina respektive tekniker – näverslöjd, stickning, keramik, broderi mm. Här ges goda exempel på hur det estländska kulturarvet utvecklas till nya produkter med traditionella tekniker som förebild. Detta varvades med föreläsningar och studiebesök. Deltagarna kommer från hela världen och ger många internationella utblickar och kontakter.

Kommunikation

Hemsidan. På Upplandsmuseets nya hemsida har LHK fått en tydlig flik under rubriken Hemslöjd. Vi hoppas att besökare lättare ska hitta information nu och att bloggen Slöjdhänder på sikt fasas ut och allt mer info läggs direkt på hemsidan.

Nyhetsbrev. Under året introducerades LHK:s nyhetsbrev Slöjdhänder, som skickades ut vid tre tillfällen. Det digitala nyhetsbrevet skickades ut till 7369 mottagare under året.

Slöjdar- och kontaktregister. Förteckningen över aktiva slöjdare och kontakter uppdateras ständigt.

Facebook. LHK driver två sidor – Hemslöjdskonsulenterna på Upplandsmuseet som har 731 följare, och Från lamm till tröja, som följs av 1172 personer.

Bloggen Slöjdhänder hade 31425 besökare under året. Bloggen fungerar som informationskanal för kurser, pågående projekt och övrig information.

Youtube. Annkristin Hults föredrag *Ull- en superfiber att använda på många sätt* filmades och finns på SHR:s Youtubekanal. Klippet hade drygt 200 visningar under året.

Fortbildningar. LHK deltar regelbundet i NFH:s fortbildningsdagar, som numera är mer inriktade i olika ämnesområden. Den gemensamma tredagars-konferensen arrangerades i Stockholm på teman som inkludering, slöjden som social aktör och mångfaldsbegreppet.

Lokalen. Under året har verksamhetslokalen använts flitigt till möten, kursverksamhet och andra arrangemang, både för öppen verksamhet och uthyrning. Betydelsen av en samlings- och mötesplats för slöjd är tydlig. Personal och besökare ser nu fram emot en än mer tillgänglig lokal fr.o.m. våren 2017. Sammanlagt har 2277 personer nyttjat lokalen vid 99 tillfällen under året.

Våra samarbetsparter. Med ett alltmer strategiskt arbetssätt och minskade personalresurser blir kontakterna med civilsamhällets aktörer och olika organisationer alltmer betydelsefull. Lokalt, regionalt och nationellt samverkar LHK med dryga 30-talet olika aktörer.

Besöksstatistik 2016

Vi ser en ökning av högstadiet och gymnasiet, den senare gruppen har nästan fördubblats från förra årets ovanligt låga siffror. Walmstedtska gården är färdigrenoverad och vi har kunnat återuppta verksamhet. Satsningen på att nå fler grupper från vuxenutbildning, särskilt SFI och andra grupper som tränar svenska för asylsökande och nyanlända har fallit väl ut, den kategorin har ökat. Minskningen av enskilda besökare återfinns framförallt i den regionala verksamheten.

Totalt antal besökare	87 426
Akademikvarnen	57 957
Disagården	15 475
Kvekgården	340
Walmstedtska gården	719
Bibliotek/föremålsmagasin	324
Regional verksamhet	10 334
Hemslöjden	2 277

Fördelning på olika besökskategorier	Akademi- kvarnen	Disagården	Kvekgården	Walmstedtska gården	Bibliotek/ Föremåls- magasin	Regional verksamhet	Hemslöjd	Totalt
<i>Enskilda besökare</i>	52 967	13 659	340	61	187	5 880	1 677	74 771
<i>Grundskolan</i>								
Antal elever	1 953	1 338	-	525	-	1 652	-	5 468
Antal klasser	80	31	-	20	-	53	-	184
<i>Gymnasieskolan</i>								
Antal elever	613	124	-	16	-	31	-	784
Antal klasser	17	2	-	-	-	3	-	22
<i>Vuxenstuderande</i>								
Antal elever	497	17	-	15	8	28	43	608
Antal klasser	28	1	-	1	1	2	3	36
<i>Universitet/högskola</i>								
Antal studenter	412	-	-	22	82	156	19	691
Antal grupper	24	-	-	1	6	5	2	38
<i>Förskola/Fritidshem</i>								
Antal barn	170	168	-	-	-	245	-	583
Antal grupper	11	8	-	-	-	14	-	33
<i>Totalt antal skol- och förskolebesök</i>								
Antal elever	3 645	1 647	-	578	90	2 112	62	8 134
Antal grupper	172	47	-	23	7	75	5	329
<i>Övriga grupper</i>								
Antal personer	1 345	169	-	80	47	2 342	538	4 521
Antal grupper	71	12	-	5	3	85	60	236
<i>Totalt antal skolor och förskolor samt övriga grupper</i>								
Antal personer	4 990	1 816	-	658	137	4 454	600	12 655
Antal grupper	243	59	-	28	10	160	37	565

Årsredovisning

Årets personalresa gick till Roslagen där Vikingabyn Storholmen, Pythagoras industrimuseum och Eriksskulle friluftsmuseum besöktes. Foto Upplandsmuseet.

Museistiftelsens huvudmän

Upplandsmuseets huvudmän utgörs av Landstinget i Uppsala län och den ideella föreningen Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund.

Museistyrelsen har under 2016 haft följande sammansättning

Valda av Landstinget i Uppsala län

Ledamöter

Pia Wårdsäter (s)

Emilie Orring (m)

Susanna Hedman (mp) t.o.m. 6.9

Gun Ahlberg (v)

Lars-Olof Legnerfält (c)

Suppleanter

Lena Bjuhr Erngren (m)

Gunilla Oltner (s)

Valda av Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund

Ledamot

Marie Andersson

Suppleant

Kerstin Forss

Styrelsens ordförande är Pia Wårdsäter och vice ordförande Emilie Orring.

Arbetsutskott

Ordföranden och vice ordföranden.

Revisor (auktoriserad)

Karin François, KPMG

Revisorsersättare (auktoriserad)

Mattias Eklöf, KPMG

Revisorer (förtroendevalda)

Anders Toll (s)

Mats Sjöborg (l)

Inre organisation och styrning av verksamheten

Upplandsmuseet är organiserat med åtta funktionellt uppdelade avdelningar/ansvarsområden för forskning, samlingar, arkeologi, kulturmiljö, kommunikation, hemslöjd, säkerhet och teknik samt ekonomi och kansli. Chef vid museet är landsantikvarien. Biträdande landsantikvarien är tillika avdelningschef för den arkeologiska avdelningen. Vetenskaplig ledare för verksamheten är forskningschefen. Museets ledningsgrupp består av landsantikvarien, biträdande landsantikvarien och avdelningscheferna. Verksamhetens mål, inriktning och innehåll styrs övergripande genom stiftelsens stadgar, måldokument, de av styrelsen fastställda programmen för kunskapsuppbyggnad, vård och förmedling, långsiktig strategisk plan samt i övrigt genom årlig verksamhetsplan och budget.

<i>Personal</i>	<i>2016</i>	<i>2015</i>
Antal anställda	48	51
Varav kvinnor	28	30
Män	20	21

Anställd personal under verksamhetsåret

Landsantikvarie/länsmuseichef

Håkan Liby

Bitr. landsantikvarie/länsmuseichef

Bent Syse

Forskningschef

Irène Flygare

Ekonomi- och kanslichef

Anders Blomqvist

Avdelningschefer

Tuula Autio t.o.m. 26.10

Maria Ljunggren fr.o.m. 5.9

Per Lundgren

Berit Schütz

Kenth Wessberg

Annkristin Hult

Informationsansvarig

Katja Jahn

Antikvarier

Barbro Björnemalm

Frida Gereonsson

Ingrid Zakrisson

Stina Flink

Vilhelm Sundbom

Kerstin Hong Åberg

Agnetha Pettersson

Ulrika Sahlsten

Sverker Larsson

Karin Myhrberg (1.1–16.5)

Föräldraledig fram till 31.12

Ylva Fontell (7.1–19.2, 9.5–10.6)

Extra antikvarie (Disagården)

Anna Pless (15.6–15.8)

Julia Litborn (11.7–7.8)

Länshemslöjdskonsulenter

Annkristin Hult

Per Erik Sjölen

Elin Danielsson

Arkeologer

Bent Syse

Dan Fagerlund (1.1–8.8)

Per Frölund

Hans Göthberg

Malin Lucas

Robin Lucas

Anna Ölund

Emelie Sunding

Andreas Hennius (tjänstledig)

Joakim Kjellberg (tjänstledig)

Linda Qviström (tjänstledig)

Extra arkeologer

Hampus Norrgren (2.5–13.5)

Mattias Frisk (2.5–27.5)

Forskare

Cecilia Bygdell

Marja Erikson

Herman Bengtsson

Assistenter

Monica Mattsson

Krister Wedholm

Ulf Svensson

Monika Lundin

Lars Lans (16.5–16.9)

Rowena Abbott (1.9–31.12)

Museireceptionister

Elin Wallin

Jenny Falkman

Åsa Modig

Trina Dobbs

Karin Tunel (1.1–22.8)

Kanslireceptionist

Isa Orsborn

Museibibliotekarie

Inger Levén

IT-ansvarig

Dan Olsson

Fotografer

Bengt Backlund

Olle Norling

Fastighetsförvaltare

Kenth Wessberg

Museitekniker

Gerhard Berlin

Lars Hellstrand

Håkan Wallentinsson

Lokalvårdare

Linda Allfjord (1.1–10.10)

Tina Allfjord (10.10–31.12)

Tuula Ruokokoski

Kulturarvs IT

Camilla Lööf (arbetsledare)

Yvonne Blomberg

Monica Edberg

Hanna Karlsson

Anja Szyszkiewicz

Didrik Taube

Inger Lind

Intermittent anställda

Belinda Hirvonen

Anna Pless

Karin Tunel

Sofia Sarria-Flood

Hernan Lorca

Stiftelsen Upplandsmuseet, Länsmuseum för Uppsala län

Resultaträkning

Belopp i kr	Not	2016	2015
Rörelsens intäkter			
Försäljningsintäkter		7 347 573	6 917 221
Bidrag och övriga intäkter	1	32 644 360	36 078 552
		39 991 933	42 995 773
Rörelsens kostnader			
Kostnader för sålda varor		-676 737	-334 754
Övriga externa kostnader		-13 152 524	-15 876 923
Personalkostnader	2	-25 911 963	-27 450 601
Avskrivningar av anläggningstillgångar	3,4,5	-352 580	-429 448
		-101 871	-1 095 953
Resultat från finansiella poster			
Intäkter från finansiella anläggningstillgångar		772 432	797 664
Ränteintäkter från omsättningstillgångar		99 246	104 926
Orealiserad värdeförändring	6	-85 916	192 299
Räntekostnader		-2	-561
		683 889	-1 625
Resultat efter finansiella poster			
		683 889	-1 625
Resultat före skatt			
		683 889	-1 625
<hr/>			
Årets resultat		683 889	-1 625

Stiftelsen Upplandsmuseet, Länsmuseum för Uppsala län

Balansräkning

Belopp i kr	Not	2016	2015
TILLGÅNGAR			
Anläggningstillgångar			
<i>Materiella anläggningstillgångar</i>			
Inventarier, verktyg och installationer	3,4,5	777 863	1 130 443
		777 863	1 130 443
<i>Finansiella anläggningstillgångar</i>			
Andra långfristiga värdepappersinnehav	6	10 961 729	10 923 460
		10 961 729	10 923 460
Summa anläggningstillgångar		11 739 592	12 053 903
Omsättningstillgångar			
<i>Varulager m m</i>			
		421 531	673 356
		421 531	673 356
<i>Kortfristiga fordringar</i>			
Kundfordringar		1 317 728	2 284 746
Skattefordringar		28 244	23 373
Övriga fordringar		1 100 079	65 915
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter	7	2 962 237	3 957 136
		5 408 288	6 331 170
<i>Kassa och bank</i>			
		4 342 264	2 532 737
Summa omsättningstillgångar		10 172 083	9 537 263
SUMMA TILLGÅNGAR		21 911 675	21 591 166
EGET KAPITAL OCH SKULDER			
Eget kapital			
	8		
<i>Fritt eget kapital</i>			
Balanserad vinst eller förlust		13 854 307	13 855 932
Årets resultat		683 889	-1 625
		14 538 196	13 854 307
Summa eget kapital		14 538 196	13 854 307
Avsättningar			
Avsättningar till pensioner och liknande förpliktelser		60 000	61 200
		60 000	61 200
Kortfristiga skulder			
Leverantörsskulder		1 961 169	1 855 799
Övriga skulder		1 527 688	1 225 074
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter	9	3 824 622	4 594 786
		7 313 479	7 675 659
SUMMA EGET KAPITAL OCH SKULDER		21 911 675	21 591 166
Ställda panter och säkerheter		Inga	Inga
Övriga ställda panter och säkerheter		Inga	Inga
Ansvarsförbindelser		Inga	Inga

Noter

NOT 1 Bidrag och övriga intäkter

	2016	2015
Anslag Uppsala läns landsting	26 875 000	26 875 000
Lönebidrag	2 151 294	2 151 294
Bidrag C. Andersson	1 380 240	1 791 508
Forskningsbidrag	616 013	2 259 268
Övriga bidrag	747 622	2 628 212
Visning-, kurs-, hyres- och entréavgifter	373 963	335 707
Övriga intäkter	13 575	37 563
Summa	32 644 360	36 078 551

NOT 2 Anställda och personalkostnader

Medeltalet anställda

	2016	2015
Kvinnor	28	30
Män	20	21
Totalt	48	51

Könsfördelning i ledningsgruppen och styrelsen

Andel kvinnor	2016	2015
Styrelsen	78%	89%
Ledningsgruppen	44%	44%

Löner, andra ersättningar och sociala kostnader

	2016	2015
Löner och andra ersättningar	18 087 403	19 186 532
Sociala kostnader	7 246 028	7 806 351
Totalsumma	25 333 431	26 992 883

NOT 3 Avskrivningar av materiella och immateriella anläggningstillgångar

	2016	2015
Inventarier, verktyg och installationer	352 580	429 448
Summa	352 580	429 448

NOT 4 Nedlagda kostnader på annans fastigheter

	2016	2015
<i>Akkumulerade anskaffningsvärden</i>		
Vid årets början	2 035 797	2 435 758
Avyttringar och utrangeringar		-399 961
	2 035 797	2 035 797
<i>Akkumulerade avskrivningar enligt plan</i>		
Vid årets början	-1 885 322	-2 200 225
Avyttringar och utrangeringar		399 961
Årets avskrivning enligt plan	-71 283	-85 058
	-1 885 322	-2 200 225
Redovisat värde vid årets slut	79 192	150 475

NOT 5 Inventarier, verktyg och installationer

	2016	2015
<i>Akkumulerade anskaffningsvärden</i>		
Vid årets början	5 461 441	6 113 191
Nyanskaffningar		308 113
Avyttringar och utrangeringar	-107 729	-959 863
	5 353 712	5 461 441
<i>Akkumulerade avskrivningar enligt plan</i>		
Vid årets början	-4 481 473	-5 096 946
Avyttringar och utrangeringar	107 729	959 863
Årets avskrivning	-281 297	-344 390
	-4 655 041	-4 481 473
Redovisat värde vid årets slut	698 671	979 968

NOT 6 Andra långfristiga värdepappersinnehav

	2016	2015
<i>Akkumulerade anskaffningsvärden</i>		
Vid årets början	10 923 460	9 785 611
Nyanskaffningar	124 185	945 550
Orealiserad värdeförändring	-85 916	192 299
Redovisat värde vid årets slut	10 961 729	10 923 460
Marknadsvärde	10 961 729	10 923 460

NOT 7 Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter

	2016	2015
Förutbetalda hyror	1 813 724	1 798 024
Övriga förutbetalda kostnader	101 262	233 175
Upplupna intäkter	807 791	1 753 429
Förutbetalda bidrag	239 459	172 508
Summa	2 962 236	3 957 136

NOT 8 Eget kapital

	2016
Eget kapital vid årets ingång	13 854 307
Årets resultat	683 888
Eget kapital vid årets utgång	14 538 195

NOT 9 Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter

	2016	2015
Upplupna semesterlöner	956 072	885 758
Upplupna sociala avgifter semesterlöner	272 088	270 435
Upplupen särskild löneskatt pensionsavsättningar	14 553	14 847
Förutbetalda bidragsintäkter	2 476 047	2 913 962
Övriga upplupna kostnader	105 862	494 753
Summa	3 824 622	4 579 755

